

Міністерство освіти і науки України
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
Інститут педагогічної освіти
Кафедра загальної педагогіки та дошкільної освіти

МАРЧУК О. О., МЕЛЬНИЧУК Л. Б., ПАГУТА Т. І.

*Методичний посібник для студентів
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»*

Рівне 2022

Марчук О. О., Мельничук Л. Б., Пагута Т. І. Теорія і методика навчання, виховання та розвиток обдарованих дітей: методичний посібник для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» рівня вищої освіти «Бакалавр». Рівне : Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. акад. Степана Дем'янчука, 2022. 63 с.

Рекомендовано до друку навчально-методичною комісією ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» (протокол № 9 від 17 червня 2022 р.)

Рецензенти:

Красовська О. О. – доктор педагогічних наук, завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»;

Руденко Н. М. - кандидат психологічних наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету.

У методичному посібнику подано лекції, рекомендації до практичних робіт та завдання для самостійної роботи студентів з курсу «Теорія і методика навчання, виховання та розвиток обдарованих дітей», тести, список рекомендованих джерел.

Призначений для майбутніх фахівців галузі дошкільної освіти.

© Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука.
2022

ЗМІСТ

Загальна інформація про дисципліну	4
Анотація	4
Мета та цілі	4
Результати навчання	6
Soft skills: соціально-психологічні аспекти професійної компетентності, що відповідають заявленим цілям програми	6
Пререквізити	6
	7
Структура дисципліни	9
Лекційний матеріал	9
Завдання для виконання практичних робіт	34
Завдання для самостійної роботи і методичні рекомендації для її виконання	39
Тести для самоконтролю	44
Система творчих завдань	47
Оцінювання	48
Політика оцінювання	48
Розподіл балів за виконання завдань для самостійної роботи	48
Самостійна робота в загальному оцінюванні курсу	49
Розподіл балів для оцінювання успішності студентів	49
Рекомендована література	50

Анотація

Навчальна дисципліна «Теорія і методика навчання, виховання та розвиток обдарованих дітей» належить до переліку нормативних дисциплін здобувача вищої освіти. У процесі вивчення дисципліни здійснюється забезпечення знань майбутніх фахівців щодо навчання, виховання та розвитку обдарованих дітей. Під час опрацювання навчального матеріалу на лекціях студенти знайомляться основними формами та видами роботи із дітьми дошкільного віку в ЗДО, які спрямовані на розвиток їх природних обдарувань, задатків та здібностей. Практичні заняття курсу відбуваються у формі обговорення актуальних проблем підвищення професійного рівня педагогів та використання новітніх та нетрадиційних методик. Студенти навчаються працювати з обдарованими дітьми, використовуючи новітні технології виховання.

Мета: надати студентам цілісне уявлення про форми, методи та прийоми навчання, виховання та розвиток обдарованих дітей.

Завдання: ознайомити майбутніх вихователів з метою та завданнями дисципліни «Теорія і методика навчання, виховання та розвиток обдарованих дітей»; ознайомлення студентів із проблемою обдарованості, станом її вирішення в Україні; сприяння процесу оволодіння студентами основами знань про природу обдарованості дитини, види і типи обдарувань дитини дошкільного віку; розуміння основних закономірностей й умовам сприятливого психолого-педагогічного розвитку обдарованих дітей, вироблення вмінь застосовувати різноманітні стратегії, методи, прийоми для розвитку здібностей дитини; формування умінь і навичок діагностики здібностей, творчого потенціалу, сфери розвитку обдарованості дитини; формування здатності і готовності до дослідно-експериментальної діяльності з проблеми обдарованості особистості, а також до діагностування обдарованості дошкільників та розробки програм їх індивідуального розвитку; формування педагогічно-професійної компетенції вихователів-методистів з проектування розвивального середовища, планування, організації, координування розвивальної діяльності з обдарованими дітьми дошкільного віку в умовах ДНЗ та в сім'ї; з психолого-педагогічного консультування обдарованих дітей-дошкільників та їх батьків; з розроблення та презентування методичних матеріалів для вихователів-методистів, вихователів та батьків щодо розвитку дитячих обдарувань у дошкільному віці. Під час лекційних та практичних занять, самостійної роботи та науково-дослідної роботи з навчальної дисципліни студенти набувають таких програмних компетентностей: ЗК (загальні компетентності), ФК (фахові компетентності)

Загальні компетентності :

КЗ-8. Здатність до планування, складання прогнозів і передбачення наслідків своїх дій.

Фахові компетентності :

КС-14. Здатність до організації і керівництва ігровою (провідною), художньо-мовленнєвою і художньо-продуктивною (образотворча, музична, театральна) діяльністю дітей раннього і дошкільного віку.

КС-15. Здатність до індивідуального і диференційованого розвитку дітей раннього і дошкільного віку та дітей з особливими потребами відповідно до їхніх можливостей.

КС-24. Здатність використовувати базові знання та методологічний апарат загальної та дошкільної педагогіки, загальної та дитячої психології, фахових методик дошкільної освіти з метою розв'язання першочергових завдань, окреслених чинними програмами виховання й розвитку дітей раннього і дошкільного віку.

Результати навчання за дисципліною

Опанування дисципліною забезпечить наступні результати, зокрема, здатність:

ПРН 1. Розуміти, описувати та аналізувати педагогічні умови, закономірності та принципи, зміст, організаційні форми, методи, засоби виховання, навчання і розвитку дітей раннього й дошкільного віку, розуміти їх специфіку та механізми реалізації.

ПРН 2. Розуміти природу і знати вікові особливості дітей з різними рівнями розвитку в нормі, особливості розвитку обдарованих дітей, індивідуальні відмінності дітей з особливими потребами.

ПРН 3. Розуміти і визначати особливості провідної – ігрової та інших видів діяльності дітей дошкільного віку, способи їх використання у розвитку, навчанні і вихованні дітей раннього і дошкільного віку.

ПРН 8 Володіти вміннями і навичками, необхідними для реалізації змісту чинних освітніх програм; визначати завдання і зміст різних видів діяльності дітей раннього і дошкільного віку на основі програм дошкільної освіти та знань про культурно-історичний досвід українського народу, загальнолюдські культурні та етико-естетичні цінності.

ПРН 11. Знаходити інформацію та самостійно аналізувати дані про індивідуальний розвиток дитини; визначати критерії і показники психічного й психофізичного розвитку дітей на різних етапах раннього та дошкільного віку.

ПРН 14. Добирати оптимальні методи та ефективні форми і різноманітні засоби педагогічного впливу на дітей у процесі їхнього виховання, навчання і розвитку.

ПРН 15. Здійснювати різні види планування в дошкільному навчальному закладі; добирати доцільні для реалізації завдань дошкільної освіти форми планів та розробляти конспекти різних форм освітньої діяльності з урахуванням вікових особливостей та індивідуальних відмінностей дітей, провідних чинників розвитку, основних принципів дошкільної освіти та вимог до навчання й виховання дітей раннього і дошкільного віку, дітей з особливими освітніми потребами.

ПРН 17. Володіти теоретичними основами з анатомії, вікової фізіології, основ педіатрії, загальної та дошкільної педагогіки, загальної та дитячої психології та вмінням їх застосовувати у практичній діяльності.

Розвиток «гнучких навичок» - soft skills: навичок комунікації, здатність брати на себе відповідальність і працювати в команді, вміння контролювати власні почуття, правильно реагувати на емоції інших людей та злагоджувати конфлікти, управляти своїм часом, розуміння важливості зворотного зв'язку / допомоги від колег, здатність логічно і системно мислити, креативність та інше).

Пререквізити

Базові знання з дисциплін: «Загальна педагогіка», «Педагогіка дошкільна», «Функціонування дошкільного закладу і школи в суспільстві»

Структура дисципліни

№ з/п	Назва теми	Зміст завдання для відпрацювання пропущених занять і невиконаних завдань	Форми контролю	Література	Кількість балів
1.	Тема 1. Феномен обдарованості дитини в сучасній психолого-педагогічній літературі.	Вивчення лекційного матеріалу, опрацювання завдань практичного № 1, опрацювання теоретичних матеріалів на тему «Феномен обдарованості дитини в сучасній психолого-педагогічній літературі»	Усне опитування, виконання тестів, підготовка повідомлення про специфіку обдарованої особистості.	14, 28, 51	5
2.	Тема 2. Виховання обдарованої дитини на традиціях народної педагогіки.	Вивчення лекційного матеріалу, опрацювання завдань практичного № 2, підготовка теоретичних матеріалів на тему «Виховання обдарованої дитини на традиціях народної педагогіки»	Підготовка доповіді, тестів, бліц-опитування. Перевірка підготовлених студентами презентацій про особливості родинного виховання в Україні в часи Київської Русі, добу Козацтва.	1, 19, 49	5
3.	Тема 3. Психолого-педагогічні	Вивчення лекційного матеріалу,	Опитування, виконання вправ, розгляд питання	3, 12, 32	5

	аспекти роботи з обдарованими дітьми дошкільного віку.	опрацювання завдань практичного № 3, підготовка теоретичних матеріалів на тему «Психолого-педагогічні аспекти роботи з обдарованими дітьми дошкільного віку»	про проблеми, з якими труднощами може стикнутися вихователь в роботі з обдарованими дітьми, розробка анкет для вияву обдарованості.		
4.	Тема 4. Зміст, форми та методи навчання обдарованих дітей у дошкільному закладі освіти.	Вивчення лекційного матеріалу, опрацювання завдань практичного № 4, підготовка теоретичних матеріалів на тему «Форми і методи взаємодії вихователя і батьків»	Опитування, написання порад молодому вихователю, як працювати з обдарованими дітьми. Підібрати цікаві завдання для інтелектуально обдарованих дошкільників.	11, 15, 21, 34	5
5.	Тема 5. Співпраця батьків, вихователів та соціальних інституцій щодо розвитку обдарованості дітей.	Вивчення лекційного матеріалу, опрацювання завдань практичного № 5, підготовка теоретичних матеріалів на тему «Методика співпраці ЗДО з батьками»	Опитування, виконання тестових завдань, написання анкети для батьків щодо вияву обдарувань їх дітей, написати повідомлення про виховання обдарованих дітей в родині.	18, 23, 39	5

ЛЕКЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ

Лекція 1

Тема 1. Феномен обдарованості дитини. Форми, методи, робота з обдарованими дітьми

План

1. Розуміння феномену обдарованості.
2. Критерії та показники багатогранних проявів обдарованості особистості.
3. Види обдарованості.

Творчий, інтелектуальний потенціал людей є рушієм прогресу суспільства, тому обдарованість необхідно своєчасно виявити і розвивати. Дослідники стверджують, що багато надзвичайно обдарованих людей не реалізували своїх можливостей через несприятливе виховання в дитинстві. Американські психологи, вивчивши життєвий шлях 400 видатних людей, виявили, що 60 % з них мали в школі значні труднощі, важко пристосовувалися до умов навчання, орієнтованого на середній рівень знань. Нерідко інтелектуально обдарована дитина не знаходить розуміння ні педагогів, ні однолітків.

Вивчення виявів обдарованості тривалий час було спрямоване переважно на інтелектуальні здібності. Дослідження проводили на основі тестів інтелекту, орієнтуючись на коефіцієнт інтелекту «IQ» як довгостроковий показник інтелектуальної діяльності індивіда. Однак американський дослідник П. Торренс дійшов висновку, що у вирішенні складних проблем найуспішніші не ті діти, які добре вчаться, і навіть не ті, у кого високий коефіцієнт інтелекту, тобто ці показники не визначають обдарованості. Психологи розглядають обдарованість як складне психологічне явище, невіддільне від особистості, як наявність здібностей, їх своєрідне поєднання, від якого залежить можливість успішної діяльності.

Обдарована дитина - дитина, яка вирізняється яскравими, очевидними, інколи визначними досягненнями або має внутрішні задатки для таких досягнень у певному виді діяльності.

Стосовно **феномену обдарованості** дитини існує дві протилежні точки зору. За соціальною концепцією визнається, що більшість дітей від народження однаково наділені розумом і різниця у рівні розвитку їх здібностей зумовлена різницею життєвих умов (Дж. Локк, К.А. Гельвецій, В.П. Єфроїмсон). Друга – теорія генетичної спадковості, за якою обдарованість є вродженим, досить рідкісним явищем, що успадковується від батьків і навіть через покоління (Ф.Гальтон, Р. Стернберг).

Суперечність цих поглядів зникає, якщо вважати, що потенційна обдарованість дитини по відношенню до різних видів діяльності притаманна багатьом дітям, тоді як актуальну обдарованість демонструє лише незначна частина дітей. Будь-яка дитина може досягати особливих успіхів у широкому спектрі діяльності, оскільки її психічні можливості надзвичайно пластичні на різних етапах вікового розвитку. Таким чином, обдарованість у певній діяльності може виникати стихійно й далі розвиватись за сприятливих умов або затухати за несприятливих.

Критерії та показники багатогранних проявів обдарованості особистості:

Обдарованість, як характерну ознаку особистості, визначають за різними критеріями. Наприклад, український психолог Юрій Гільбух на основі аналізу пізнавальних особливостей дитини виокремлює такі типи обдарованості: природничі теоретики (спрямованість пізнавального інтересу на осмислення абстрактних ідей, схильність до природничих знань);

Американські психологи (Іллінойський університет) під керівництвом М. Карне найголовнішими вважають такі типи обдарованості дитини:

Інтелектуальна обдарованість. Виявляється у допитливості, спостережливості, точному мисленні, винятковій пам'яті, потязі до нового, глибині занурення у справу.

Обдарованість у сфері академічних досягнень. У читанні: надає йому перевагу серед інших видів діяльності; швидко і надовго запам'ятовує прочитане; володіє великим словниковим запасом; використовує складні синтаксичні конструкції; цікавиться написанням букв і слів. У математиці: виявляє інтерес до лічби, вимірювання, зважування, упорядкування предметів; запам'ятовує математичні знаки, цифри, символи; легко виконує арифметичні дії; застосовує математичні вміння і терміни до ситуацій, що не стосуються безпосередньо математики. У природничих науках: виявляє інтерес до навколишнього; цікавиться походженням та призначенням предметів і явищ, їх класифікацією; уважність до явищ природи, їх причин і наслідків, намагання експериментувати.

В. Щорс розрізняє такі види обдарованості дітей:

- **художня обдарованість** у галузях авторської майстерності, літератури, музики, мистецтва, скульптури, техніки тощо;
- **творча обдарованість.** У дитячому віці людина здібніша до творчості, ніж у зрілому. На дитину не впливають стереотипи. Вона вільна у своїх творчих виявах, творить тому, що їй подобається сам процес творчості. Ця діяльність приносить дітям радість відкриття. Іншими словами, для дітей, на відміну від дорослих, творчість є життям.
- **соціальна обдарованість** — це виняткова здатність вибудовувати довготривалі конструктивні взаємовідносини з іншими людьми. У спілкуванні з однолітками обдарована дитина майже завжди бере на себе роль керівника та організатора колективу. Загальні риси лідерської обдарованості: інтелект вище середнього; вміння приймати рішення; здатність мати справу з абстрактними речами, з плануванням майбутнього, з часовими обмеженнями; гнучкість; здатність пристосовуватися; почуття відповідальності; впевненість у собі; наполегливість та ентузіазм; вміння чітко висловлювати думки.
- **інтелектуальна та академічна обдарованість.** Загальні риси інтелектуальної обдарованості: гострота мислення; спостережливість; виняткова пам'ять; виявляє виражену і різнобічну допитливість; довготривалі заняття однією справою; легкість у навчанні, вміння добре викладати свої думки; демонстрація здібностей до практичного здобуття знань; виняткові

здібності до розв'язання задач. Обдаровані діти в традиційній школі не рідко трієчники.

- **рухова (психомоторна) обдарованість** — виключно спортивні здібності.
- **духовна обдарованість** пов'язана з моральними якостями, альтруїзмом.
- **практична обдарованість** проявляється в тому, що люди, які з великим успіхом користуються інтелектом в повсякденному житті, не обов'язково на роботі домінують у вирішенні проблем, де задіяне абстрактне мислення, та й академічні здібності не завжди вказують на інтелект.

Обдарованість дитини іноді важко відрізнити від навченості, яка є результатом підвищеної уваги батьків і педагогів до розвитку дитини. Це особливо яскраво виявляється при порівнянні рівня розвитку дітей із сімей з високим соціальним та освітнім статусом і дітей з родин, які не приділяють належної уваги розвитку дитини.

Слід розрізняти також обдарованість і прискорення темпів розвитку дитини, яке може виявитися тимчасовим. Така «талановитість» швидко згасає, оскільки відсутній прояв творчого компонента або його розвиток був несвоєчасним. Іноді дитина є носієм «прихованої обдарованості» (відсутність яскраво виражених ознак талановитості), що може бути спричинене негативним ставленням дорослих до успіхів дитини або її побоюванням бути неправильно зрозумілою. Тому в дошкільному дитинстві складно спрогнозувати талановитість, оскільки ознаки обдарованості можуть насправді бути ознаками швидкого темпу розвитку дитини.

До ранніх виявів обдарованості дитини належать: потужна енергійність, значна фізична, розумова і пізнавальна активність, порівняно низькі втомлюваність і потреба у відпочинку; раннє навчання ходьби та інших рухів; інтенсивний розвиток мовлення; допитливість, прагнення до експериментування; легке і швидке засвоєння та використання нової інформації; ранній інтерес до читання, часто — самостійне опанування його.

За даними психологів, складовими ранньої обдарованості є домінуюча роль пізнавальної мотивації; дослідницька творча активність, яка полягає у виявленні нового під час формулювання і розв'язання ання і розв'язання проблем; уміння знайти оригінальні рішення; здатність до прогнозування; створення ідеальних еталонів, що забезпечують високі естетичні, моральні, інтелектуальні оцінки.

Лекція 2

Виховання обдарованої дитини на традиціях народної педагогіки

План

1. Народно-педагогічний погляд на поняття обдарованої дитини.
2. Обрядовість, пов'язана із народженням дитини.
3. Прислів'я та приказки про обрядовість.
4. Морально-етичні засади виховання обдарованої дитини.

Проблема виховання обдарованої дитини хвилює людство віками. До її розкриття зверталися вчені, психологи, педагоги, батьки і громадськість. Незважаючи на плідні теоретичні та практичні дослідження, значні методичні напрацювання, через складність даної проблеми існує досить багато питань з приводу визначення, розвитку та виховання обдарованої дитини в сучасних умовах сім'ї і школи.

У фундаментальних працях з народної, зокрема родинної педагогіки М.Стельмаховича, В.Скуратівського С.Бабишина, Г.Довженок розкриваються мета, завдання, принципи і методи українського народного виховання, вказується на залежність від потреб громадськості, об'єктивних законів суспільного розвитку.

З тлумачних словників довідуємось, що обдарованість походить від слова "дар". За народною педагогікою, дитина – дар Божий. Слово дитина походить від детент – годоване груддю, дхоітент – нагодоване, молода істота, говориться у словнику сучасної української мови. Слово виховання походить від слів ховати, переховувати, оберігати, опікуватися кимось, а отже навчати (народне) – навчати пристойно поводитися, розширювати світогляд, моральні норми, розумові здібності. А тому потрібно постійно за дитиною доглядати, оберігати, весь час дбати про її тендітну душу.

Відомо, що сама лексема душа досить часто вживається в різноманітних жанрах усної народної творчості. Душа людини в народному світогляді, порівняно з іншими складовими, мала найбільшу цінність і була мірилом найвищих чеснот нації.

У психологічній літературі немає єдиної думки відносно феномена обдарованості. Деякі науковці вказують на те, що обдарованість визначається міркою генетичних та набутих якостей людини адаптуватися до життя. А звідси основними функціями обдарованості вважають максимальне пристосування до світу, довкілля, знаходження рішення в різних випадках, коли створюються нові, непередбачувані обставини (проблеми), що потребують саме творчих, вишуканих підходів до вірного вирішення завдань або здійснення тих чи інших справ.

Народно-педагогічна практика емпірично виявляє притаманні дитині наділені природою нахили до якогось певного ремесла, до окремого виду мистецтва, схильності до тієї чи іншої діяльності. Люди завжди, нехай і на інтуїтивному рівні, осмислювали той шлях, на якому розкривається самотність людини, її природне обдарування, тобто шлях істинного буття. Для батьків, родини досить важливим було віднайти напрямок того шляху

дитини, пізнати його виміри. Адже кожна людина не є сама по собі у світі. Вона невіддільна від свого роду, народу і всесвіту загалом. Звідси, як указується в деяких працях, життя окремої людини не є лише джерельним потоком живого світла, але одночасно і живим віддзеркаленням безбережної ріки його. Людина ніби стоїть на перетині двох зустрічних течій, на перехресті земної і небесної сутностей, і є своєрідним виміром існуючого буття.

Так уже природно склалося, що на батьків покладено головну відповідальність за вирощування власних дітей, організацію життя родини, визначено їх як найперших вихователів. Тож і родовід вихователів іде від матері, батька, від сім'ї. Сім'я є тим могутнім феноменом, який найтісніше об'єднує людей у родинне гніздо на основі шлюбних і кровних зв'язків. Основні функції сім'ї полягають у тому, щоб відтворювати і продовжувати рід людський, виховувати дітей, передавати молодому поколінню матеріальні та духовні цінності, життєвий досвід, трудові вміння й навички, здійснювати підготовку молоді до сімейного життя. Але, щоб добре жила і продовжувала свій рід сім'я, вся увага зосереджувалась на дитині.

Інколи на явні ознаки обдарованості дитини звертається увага лише тоді, коли вони в неї вже досить чітко проявляються, особливо у процесі навчання в школі або якоїсь іншої діяльності. Народно-педагогічний погляд, як бачимо, дещо інший. Так, щоб народити, як кажуть у народі, здорову і гарну дитину, уже в період від зачаття до її народження українською родинною педагогікою вироблені й сповнені високим емоційним зарядом звичаї та обрядові дійства, а то й різні обереги та ритуали поведіння молодого подружжя, починаючи ще до весілля, особливо вагітної жінки. Не доведи Боже здійснювати вагітній молодіці якійсь негативні вчинки! За давнім звичаєм, вагітній жінці не годилося з'являтися часто на люди, особливо в останні дні перед пологами, бо це мало глибокий психологічний зміст. Навіть – парапсихологічний. Адже жінка у стані вагітності досить чутлива. Вона вбирає в себе всі вібрації, всі психічні зрушення довкілля, всю, як нині мовлять, енергетику середовища, позитивну і негативну. І звісно, що все перейняте передається маленькій крихітці, яка у неї під серцем

За народними традиціями, вагітна жінка, в основному, виконувала посильну домашню роботу на свіжому повітрі, на городі, в хаті. Важливого значення набувало спілкування молоді вагітної жінки зі своєю матір'ю, бабусею, рідними та близькими жінками, вона засвоювала за якимось рукоділлям дитячий фольклор, зокрема колискові, розмовляла зі своєю майбутньою дитиною, при звичаюючи її до світу, у який вона мала увійти. Загалом, передпологові звичаї були покликані сприяти нормальному перебігу вагітності, нормальному самопочуттю жінки, забезпечити фізичну та духовну повноцінність новонародженого, тобто природну обдарованість.

Дослідження з народної психології показують, що з погляду базової методологічної схеми засоби етнопедагогічного впливу на психіку дитини незвичайні. Теорія поетапного формування розумових дій допомагає зрозуміти механізм формування етнічних відмінностей психіки, однак поза її увагою залишається те, що сама діяльність дитини з віком розвивається, поступово

ускладнюється її структура. Врахувавши цей момент за допомогою базової методологічної схеми, етнопсихологи показали, як можна усвідомити цілісність системи етнопедагогічних впливів. На найпершому етапі діяльність дитини ще має неопосередкований характер, а вплив на неї здійснюється через матір і зводиться до вироблених у кожній культурі специфічних правил-рекомендацій для вагітних жінок, що регулюють їхнє харчування, працю, форми відносин з близькими і довкіллям.

Для обдарованої дитини всі ці обрядові дійства мали надзвичайно важливе значення і суворо дотримувалися в українських родинах. В обрядах і магічних дійствах була орієнтація на здоров'я матері та дитини, на щасливе побажання працьовитості майбутнього господаря чи господині. Ці риси характеру прищеплювалися дитині бабою-повитухою з прийняттям її на світ. Існувало повір'я, що виконані в перший день народження дитини магічні дії впливатимуть на її подальше життя, на її хист (здібності чи обдарування).

Тож вироблені віками обряди ішли дитині лише на користь. Щоб дитина росла здоровою, уже в перший день купання використовували свячену воду (з проточного джерела) і свячене зілля. Крім того, хлопчику до купелі клали дев'ясилу ("щоб сильним був"), дівчинці додавали меду, квітів, молока ("щоб гарною була"). Скупану дитину обсушували біля печі, що диктувалося не тільки вимогами гігієни, а й давнім звичаєм прилучення до домашнього вогнища та роду.

Ідеалом української народної педагогіки здавна були сім'ї, де взаємини склалися на основі рівноправності чоловіка і жінки, на засадах трудового співробітництва і взаємодопомоги та взаємоповаги у вирощуванні та вихованні дітей. Тому найголовнішим обов'язком батька і матері було належне виховання дітей, щоб вони вирости здоровими, набули певних знань, поважали батьків, родину, були людяними. Дітям завжди було до вподоби жити з гарними батьками та відчувати себе щасливими у дружних сім'ях. Часто у психологічних дослідженнях звертається увага на необхідність підбадьорювати дитину словом, це піднімає її настрій, позитивно впливає на активізацію діяльності та сприяє розвитку здібностей.

Народна педагогіка, хай на інтуїтивному рівні, відбирала для дитини ті слова, що глибоко западали їй у серце, формували найкращі людські почуття. Звернімось до скарбу з усної народної творчості – ми переконаємось в цьому хоча б на такому прикладі: "Будь великий, як верба, а здоровий, як вода, а робочий, як бджола, а багатий, як земля! Великий рости, щасливий будь, себе не хвали, другого не гудь!"

У вихованні обдарованої дитини основна увага батьків приділялася залученню її до праці. Адже шлях до розвитку лежить тільки через діяльність, трудове виховання. Народження дитини в сім'ї розглядалося як поява на світ майбутнього працівника, надійного помічника в житті роду. На Україні побутував звичай, за яким баба-повитуха відтинала дівчинці пуповину до гребеня, щоб уміла добре прясти, а хлопчику – до сокири, щоб був добрим майстром. Пупок засихав, його зберігали в різьбленій скриньці, що лежала у великій скрині. Коли наставав час іти дитині до школи, їй давали свій пупець

розв'язати, щоб розум був не зав'язаний. Заклик дитини до праці здійснювався і тоді, коли дитина лежала в колисці чи була у матері на руках біля грудей, а в цей час мати виспівувала їй колискову: "Не вчись, котку, красти, а вчися робити, черевички шити!"

За народною оцінкою праця – першооснова життя суспільства, головний засіб створення матеріальних і духовних цінностей. Наші предки добре розумілися на тому, що правильно організована праця облагороджує людину, забезпечує її нормальний фізичний, розумовий, морально-етичний розвиток, прививає у дитини любов до прекрасного. "Бджола мала, а й та працює", – часто повторювали батьки дітям. Вихованню працелюбності народ створив безліч прислів'їв, приказок, загадок, казок, пісень. Працьовиті персонажі виступають кмітливими, розумними, правдивими, дотепними, скромними, людяними, доброзичливими, а ледарі – брехливі, скупі, хвалькуваті, з черствим і холодним серцем. здатним до жорстокості і злочину.

У вихованні дитини традиції народної педагогіки висувають ідеї калокагатії – тобто гармонійного розвитку у сукупності тілесних, душевних і розумових сил. Вважалося, що батьки повинні виховувати дитину всебічно. Змалку дитина мала оволодівати усіма знаннями і вміннями, які допоможуть їй в житті. Приказка "з нього вийдуть люди" означає, що дитина має сформуватися з різними позитивними якостями. Тому батьки дбали про гармонійний розвиток природних сил дитини, в основі якого вони вважали за обов'язок: вирощувати дитину змалечку фізично здоровою, розумною, працьовитою, щасливою, людяною. Щоби вона не цуралася свого роду, знала батьківські заповіді, звичаї, рідну мову, культуру, вірила в Бога.

На сучасному етапі психологи також вказують на необхідність повертатися до розуміння того, що в людині все взаємопов'язане і від природи гармонійне. На зміну аналітичної тенденції потрібно поставити цілісність людини, у якій чутливість, здібності та інші механізми неподільні. Людська психіка і психомоторика володіє незчисленними можливостями створення механізмів, що складають систему здібностей з унікальними новоутвореннями. Причому це новоутворення одночасно діюче та пізнаючи діюче. Людина пізнає, а пізнаючи, діє, вирішує завдання розумові та психомоторні. Кількість механізмів може бути нескінченна множина. Змінюючи умови роботи людини, ми створюємо тим самим нові механізми, нові способи дій. Одним із таких механізмів є талант. Його сутність – у здатності до дії. Талановита людина оригінально вирішує усім відомі завдання.

За традиціями народної педагогіки, повага і любов батьків до дітей завжди викликали у дітей взаємну повагу, турботливе ставлення до старших. Діти добре відчували, що ними опікуються, а тому вони краще почували себе, були психологічно захищеними. Батьки, члени сім'ї багато сил, енергії, серця і душі вкладали при вирощуванні дитини. Пращури наші вірили: якщо вкласти всю душу, то дитина виросте хорошою, розумною і матиме хист (тобто обдарування) до тих чи інших ремесел, промислів, до господарської діяльності тощо. Дитинство вони вважали найважливішим періодом у житті людини. З колиски батьки дитину привчали до навичок охайності, бережливості. У родині,

де панував гарний сімейний уклад життя, завжди були налагоджені людські стосунки, доброзичливе ставлення батьків і старших до дітей, сімейний затишок, взаємоповага і любов до кожного члена родини, правила культури спілкування та поведінки, спокійні судження, тактовні зауваження сприяли належному розвитку і росту дитини.

Народна педагогіка прямо вказує на те, щоб не допускати наруги над дитиною, бо це негативно впливатиме на розвиток її здібностей. Засуджувалось лихослів'я, особливо прокльони. Вважалося, що майже завжди здійснюються саме батьківські прокльони, через те діти, навіть дорослі, ніколи не гнівили своїх батьків. Тому споконвіків українці-русичі, як і всі слов'яни, лихослів'ю протиставляли добру позитивну словесну магію (чари) – хвалу, славу (славослів'я), величання, віншування, слово-здравицю, благословення та слова-обереги: "будь здоровий", "ходи з Богом", "Слава Богу". Це стало прекрасною традицією і дійшло до наших днів. Приступаючи до важливої справи чи вирушаючи у дорогу, діти поспішали заручитись добрим словом батьків, їх благословенням. У традиціях українців завжди були такі шановні характерні риси, як вітаючись, зичити доброго здоров'я і добра.

Великого значення надавалось у народі різним справам. Традиційно діти мали навчатися всього, що вміли батьки, адже людина для себе повинна була робити все своїми руками. Тому дівчина п'яти років вже уміла шити, вишивати голкою, сідала за верстат ткати, уміла вже прясти. А хлопець вчився вирізати ложку, миску, веретено, виплітати вироби з лози, вчився столярних робіт. Коли дівчина виходила заміж, то люди з села сходилися і дивилися на придане – яка з неї рукодільниця. Це був неабиякий психологічний стан. А молодий під хатою на призьбі виставляв напоказ усе домашнє приладдя, виготовлене ним для своєї молодої сім'ї: то могли бути цїп, граблі, сапи, заступи, куделя, мотовило, кошики, цебри, діжки знаряддя для бджільництва, рибальства тощо. Показував також, яких виростив та вигодував бичка, теличку чи корову, лоша чи коня, овець тощо.

Для встановлення повноцінної людини в сім'ї велика увага приділялася здоров'ю і фізичному вихованню. Наші пращури добре знали, що здоров'я дитини залежить від узгодженої діяльності всіх органів, а тому тіло дитини мало бути не просто чисте, а викупане в різних купелях з травами, свяченою водою, медом, молоком тощо. Діти цілими днями забавлялися, виконували посильну роботу на свіжому повітрі, та й екологія в минулі століття була, звичайно, зовсім іншою.

У вихованні хлопця особлива увага зверталася на розвиток та формування таких рис характеру, як моторність, обов'язковість, мужність, кмітливість, а у дівчини – скромність, цнотливість, охайність. І знову ж таки, для всіх дітей обов'язково працьовитість.

В українській сім'ї дбали не тільки про виховання дитини добрим господарем чи господинею, але й про морально-етичні засади, які, здебільшого, опиралися на християнський світогляд. Обов'язком батьків і сім'ї було, згідно з народною традицією, прищеплення дитині змалку основних християнсько-етичних засад та людських чеснот. У сім'ї та в громаді стежили за тим, щоб

дитина і в дрібницях не посягала на чуже, говорила правду, шанувала не тільки своїх батьків, а й інших старших людей, була чесною, доброю, привітною до людей. За християнським ученням, найбільшою цінністю для батьків завжди вважались діти, а тому до них пропагувалася загальна і неподільна любов, яка дає особливе відчуття важливості й безцінності дітей.

Невід'ємним компонентом етнопедагогіки було розумове виховання. Дитина від матері поступово опанувала системою народних знань про світ. Рівень тих знань здійснювався у відповідності до рівня духовності особи. З її фізичним зростанням та духовним поступом отримувались в дозованій мірі і знання. За народними поглядами, дитину спочатку слід підготувати духовно до сприйняття знань, а відтак давати знання. Разом з розвитком духовної суті дитини розвивався і її розум. Наші пращури були переконані в тому, що розум, не виплеканий та не окультурений духовно, міг стати причиною різних криз чи катастрофи, а тому вони спочатку плекали дух дитини. Цінності розумових якостей знань людини яскраво виражені в народних прислів'ях: "Не бажай синові багатства, а бажай розуму". "Розум – скарб людини". Те, щоб дитина швидше "приходила до розуму", від колиски стимулювалося піснюю, різними "забавлянками", "пестушками", "утішками", "скоромовками", розмовами з нею, навчанням рідної мови, а далі й прислів'ями, приказками, загадками, оповідями казок та інших доступних сюжетів, щоб побачить, як дитина реагує на них, запам'ятовує. Великого значення надавалося народним обрядам, охоплюючим різні види художньо-творчої та естетично-ігрової діяльності. Саме розумові здібності людини відігравали велике значення при виборі нареченого чи нареченої.

Традиції народного виховання дитини, людяного (гуманного) ставлення до неї, приділення їй великої уваги в українських родинах існували споконвічно. На Україні без уваги не залишались навіть діти-сироти, їх обов'язково брали на виховання в інші сім'ї. Опікунами таких дітей ставали авторитетні, доброзичливі люди, здебільшого родичі чи багатодітні сім'ї. За таких умов ці діти також мали змогу належним чином розвивати свої здібності та займати пристойне місце у суспільному житті. Можна згадати і про дослідника української родинної педагогіки, академіка М.Стельмаховича, що залишився сиротою і виховувався у свого рідного дядька.

Лекція 3

Психолого-педагогічні аспекти роботи з обдарованими дітьми дошкільного віку

План

1. Індивідуально-природні основи обдарованості. Вікові особливості психічного розвитку обдарованого дошкільника.
2. Психологічні і соціальні особливості прояву здібностей у дошкільників.
3. Шкала розумового розвитку Біне-Сімона.
4. Врахування психологічних особливостей дітей при роботі вихователя ЗДО.

Одним із перших педагогів, хто глибоко вивчав проблеми здібних і обдарованих дітей, був видатний німецький педагог Ф. Дістервег, який відстоював принцип природо відповідності виховання. Він зазначав, що одна з основних вимог, які сучасна дійсність висуває перед вихователем, – це розвиток самостійності. На його думку, головним завданням навчання є розвиток розумових сил і здібностей дітей. Особливу цінність мають знання й навички, досягнуті дитиною самостійно, бо саме в цьому закладається основа розвитку її творчої особистості.

Дослідник М. Лейтес висунув власну гіпотезу обдарованості: «Ключ до розуміння раннього розквіту інтелекту в тому, що в таких дітей, унаслідок дуже швидкого темпу розвитку, відбувається зближення та суміщення в часі вікової чутливості, властивостей вікової обдарованості, які йдуть із різних періодів дитинства. І це, судячи з усього, певний час призводить до посилення передумов розвитку інтелекту».

Загалом, обдарованість – це поняття загальної психології, під яким розуміють високий рівень задатків, схильностей. Вона є результатом і свідченням високого рівня інтелектуального розвитку індивіда. Індивідуальну потенційну своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності, нерідко називають саме таким поняттям, як «обдарованість».

Обдаровані діти – це діти, у яких наявні високий творчий потенціал і рівень розвитку здібностей. Більшість дослідників виділяють такі найважливіші **характеристики обдарованих дітей**, як: багатий активний словник; сформованість навичок логічного мислення; ранній прояв високої пізнавальної допитливості й активності; швидке та точне виконання розумових операцій; розвиток логічного мислення й уяви; виражена установка на творче виконання завдань; швидкість і оригінальність словесних асоціацій; володіння основними компонентами вміння вчитися.

До вище перелічених характеристик можна додати ще й те, що такі діти є досить оригінальними у своєму спілкуванні й поведінці. Це означає те, що під час спілкування з ровесниками чи дорослими, вони використовують особливі способи, а також виявляють уміння спілкуватися за допомогою міміки, жестів, інтонації, а не лише словесно. Також можна сказати, що більшість обдарованих

дітей прагне до лідерства в тій чи іншій спільній діяльності. Коли йдеться про творчі ігри, то такі діти найчастіше обирають собі роль дорослого та змагаються з іншими дітьми. Це досить відповідальні й самокритичні діти, які пред'являють до себе високі вимоги та не люблять, коли їм приділяють підвищену увагу, обговорюють їх винятковість. Обдаровані діти значно випереджають однолітків у моральному розвитку, активно прагнучи справедливості та правди, у них також присутній інтерес до духовних цінностей.

Проблема дитячої обдарованості є проблемою культурного потенціалу нації. Постає питання, як виявити обдарованість дитини та створити належні умови для розвитку їх таланту. Варто зазначити, що численні дослідження, проведені як у нашій державі, так і за кордоном, свідчать, що завжди народжується однакова кількість обдарованих, надзвичайно обдарованих і геніальних людей.

Психологічні і соціальні особливості прояву здібностей у дошкільників

Що ж до *психосоціального розвитку*, то обдарованим дітям зазвичай властиві такі риси: сильно розвинене почуття справедливості, що виявляється дуже рано; дуже яскрава уява, у якій зливаються вигадка й реальність; добре розвинене почуття гумору (наприклад, обожають гру слів); спроби вирішувати заскладні для них проблеми; перебільшені страхи й надмірне сприйняття невербальних проявів почуттів, підвищена вразливість; розмаїтість інтересів; інколи перебивають дорослих, не дослухають відповіді на поставлене запитання, тому що люблять самостійно «докопуватися» до суті.

Однією з характерних особливостей обдарованих дітей є надзвичайно високий рівень експресивної діяльності, вираження назовні сприйнятої та опрацьованої інформації. Дитина трансформує сприйняту інформацію відповідно до свого індивідуального досвіду. Її поведінка є вибірковою – вона підпорядковується певним схильностям.

На думку, Ю. Гільбуха, особливою в обдарованих дітей є *самооцінка*, тобто уявлення дитини про власні сили й можливості. Цілком закономірно, що самооцінка в таких дітей і підлітків дуже висока, однак іноді, в надто емоційних дітей, самооцінка вирізняється суперечливістю, нестабільністю – від дуже високої самооцінки дитини в одних випадках до іншої крайності в інших, коли вона вже вважає, що нічого не вміє.

Шкала розумового розвитку Біне-Симона - це засіб для діагностики розвитку інтелекту, запропонований в 1905 р А. Біне і Т. Симоном. Спочатку тест складався з 30 вербальних, перцептивних і маніпулятивних завдань, згрупованих за критерієм підвищення труднощі в відповідні вікові когорти: кожна задача даної вікової когорти повинна була вирішуватися 75% дітей цього віку з нормальним інтелектуальним розвитком. За кількістю правильно вирішених дитиною завдань визначався його вік розумовий. Він призначений для вимірювання IQ з 3 років і до дорослого віку. Однак, на думку західних психологів, шкала Стенфорд Біне не придатна для тестування дорослих, і в

першу чергу тих, чий інтелектуальний розвиток знаходиться в межах і вище норми.

Ця шкала найбільш придатна для обстеження дітей від 3 до 5 років, тому тут наводяться субтести тільки для цих вікових груп, а обстеження дітей з 4 років і старше краще проводити з використанням тестів Векслера WPPSI і WISC.

Тести всередині кожного вікового рівня приблизно однакові за складністю та розташовані без урахування складності завдань. Для кожного вікового рівня передбачений запасний тест цієї ж рівня складності, що застосовується в міру необхідності замість будь-якого з тестів цього рівня, наприклад коли один з основних тестів можна використовувати, оскільки він не підходить даному індивіду або що заважає його пред'явити.

Так само як і більшість тестів інтелекту, тест Стенфорд Біне вимагає добре підготовлених експериментаторів, так як пред'явлення і обробка багатьох тестів досить складні. Тому чітке проведення тесту неможливо без достатнього знайомства і досвіду роботи зі шкалою. Нерішучість і невмілість можуть згубно позначитися на взаєморозуміння з дитиною. Незначні зміни в словесних формулюваннях можуть змінити труднощі завдань. Проведення тесту ускладнює також необхідність його обробки відразу ж після пред'явлення, оскільки подальше проведення випробування залежить від того, як виконала дитина завдання попередніх рівнів.

Врахування психологічних особливостей дітей при роботі вихователя ЗДО.

Як свідчать нормативні документи, проблема обдарованості зараз стає все актуальнішою й тому вихователю, передусім, необхідно виявляти, виховувати обдарованих дітей ще в умовах дошкільного навчального закладу, використовуючи різні види робіт з розвитку здібностей. Він має враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, формувати й підтримувати позитивні мотиви, залучати її до активної діяльності, виявляти незвичайні творчі здібності. Тому, на даний момент, виникає питання, як в умовах ЗДО організувати роботу щодо виявлення й виховання особистості, яка вміє мислити творчо, яку називають обдарованою дитиною. Адже такі діти потребують особливої уваги, інноваційних форм і методів роботи з ними, у зв'язку з нестандартними індивідуальними особливостями обдарованих дітей. Чим раніше розпочати розвиток здібностей і талантів, тим більше шансів на їх розкриття. На жаль, популярний вислів *«талант себе виявить»* не відповідає дійсності. Спостереження свідчать, що в ранньому віці діти часто приховують свої здібності, якщо дорослі не оцінюють їх належним чином.

Вихователь у своїй роботі може використовувати психодіагностичні методи, які допомагають оцінити соціальний розвиток дитини, її творчі здібності, інтелект (тести Торренса, «ШТРР»), тести інтелекту Векслера, Айзенка). Проте часто показники тестів на інтелект не можуть повністю виявити творчу обдарованість дитини. Ці тести потрібно доповнювати відомостями батьків, даними спостережень за дитиною.

Під час проведення практичних досліджень необхідно вказувати, що виявлення обдарованих і талановитих дітей – це тривалий процес. Тому у своїй роботі вихователю слід використовувати спостереження батьків, особистих спостережень протягом кожного року.

Вчений Д. В. Ушаков підкреслює, що в роботі з обдарованими дітьми, передусім, слід виділити такі напрями:

1. Контроль за нервово-фізичним навантаженням дитини, що створюється діяльністю й вимогами вихователів і батьків. Обдаровані діти часто зовні досить стійкі до перевантажень, і дорослим не просто перебороти спокусу вкласти в дитину якнайбільше інформації, навичок тощо. Тим часом перевантаження для неї так само небезпечні, як і для звичайної дитини.

2. Консультативна та просвітницька робота з дорослими, що має множинні завдання: - по-перше, дуже важливо стежити за тим, щоб дорослі не «експлуатували» здібності дитини на шкоду іншим її інтересам і віковим потребам; - по-друге, необхідно орієнтувати дорослих на цілісний розвиток дитини, у тому числі тих сторін її психіки, її «Я», у яких вона не проявляє себе яскраво; - по-третє, консультативна допомога спрямована на вироблення педагогами й батьками стилю ефективного спілкування з обдарованою дитиною, адекватної оцінки її вчинків, розуміння її поведінкових проявів. 3. Методична допомога вихователям у підготовці й реалізації індивідуальної програми навчання обдарованої дитини

У цілому Д. В. Ушаков виділив такі напрями роботи психолога й вихователя з обдарованими дітьми:

1. Проведення психологічної діагностики.

2. Психолого-педагогічна освіта вихователів і батьків, що має своєю метою розширення їхніх уявлень про природу та прояв обдарованості, особливості навчання й виховання обдарованих дітей тощо.

3. Створення в ЗДО соціально-психологічних умов для прояву й розвитку обдарованості дошкільників.

4. Надання психологічної допомоги дітям і педагогам у вирішенні виникаючих у них проблем.

5. Формування в дошкільному співтоваристві певної психологічної установки у відношенні обдарованості: обдарованість – це унікальний цілісний стан особистості дитини, це велика індивідуальна й соціальна цінність, вона має потребу у виявленні та підтримці, але не повинна використовуватися як засіб забезпечення престижу ДНЗ.

Створення різноманітних гуртків, груп для розвитку саме обдарованих дітей. Саме напрями психологічної діяльності з обдарованою дитиною в ЗДО представлені в такий спосіб:

1. Допомога обдарованим дітям у соціально-психологічній адаптації. До завдань психолога й вихователя має входити робота, спрямована на розширення соціального досвіду дошкільників, усвідомлення особливостей різних форм соціальних контактів, розширення репертуару їхнього соціального поведіння. 2. Організація в ДНЗ психологічного середовища, що підтримує та розвиває ідею унікальності кожної дитини, цінності та значимості її здібностей і

можливостей. Саме таке психологічне оточення на протигагу конкуренції, самоствердженню за рахунок інших, дозволяє максимально розкрити потенціал кожного дошкільника.

3. Організація спеціальних умов для всебічного, цілісного психологічного розвитку дітей.

4. Надання дошкільникам методичної, технологічної допомоги в розвитку різних психологічних особливостей і властивостей, удосконаленні своїх здібностей.

Психолог і вихователь повинен надавати допомогу у виробленні навичок саморозвитку, самовдосконалення, самовиховання

У контексті глобальної проблеми підвищення якості освіти передові країни світу приділяють велику увагу розвитку обдарованої особистості, і ця діяльність є складовою їх державної політики в галузі освіти. Ураховуючи об'єктивний інтерес світової спільноти до творчого, інтелектуального ресурсу можна спрогнозувати посилення цієї позитивної тенденції у XXI ст. Аналіз психолого-педагогічних досліджень дає змогу виокремити різні підходи до трактування обдарованості: як високий рівень розумових і спеціальних здібностей; як системне утворення особистості, що є певним стимулятором творчої діяльності; як високий рівень розумового розвитку, що є наслідком природних задатків і сприятливих умов виховання; як індивідуально-своєрідне поєднання взаємодіючих і взаємодоповнюючих здібностей у функціональній системі діяльності, що забезпечують можливий успіх у цій діяльності; як загальні здібності, що виступають ступенем інтелектуально-мотиваційного розвитку тощо. Обдарованість дитини проявляється й розвивається насамперед у творчій діяльності та зумовлюється мотивацією навчальної діяльності, характерологічними й індивідуальними особливостями прояву.

З'ясувавши особливості обдарованих дітей, їх несхожість, можна зрозуміти творчий потенціал таких дітей і напями, якими його слід розвивати й допомагати не загубитися в «сірій масі» вихованців. Вихователь повинен організувати свою роботу з такими дітьми ще з ранніх років, адже чим раніше розпочати розвиток здібностей і талантів, тим більше шансів на їх розкриття. Для роботи з обдарованими дітьми вихователю необхідно використовувати у своїй роботі систему пошуку обдарованих і талановитих дітей; виявляти здібності дітей за такими параметрами (характеристика уваги; особливості мислення; характеристика пам'яті; особливості темпераменту) та насамперед проявляти педагогічну майстерність у роботі з ними.

Лекція 4

Зміст, форми та методи навчання обдарованих дітей у дошкільному закладі освіти

План

1. Виявлення обдарованості дитини в ЗДО.
2. Навчання, виховання та розвиток природніх обдарувань дошкільників в контексті STREAM-освіти.
3. Проведення нетрадиційних занять із обдарованими дітьми.
4. Розвиток творчо обдарованих дітей в умовах ЗДО. Формування інтелектуально-обдарованих дітей в ЗДО.

Виявлення обдарованості дитини в ЗДО.

Обдарована дитина - рідкісне явище. Але такі діти є, і вони заявляють про себе вже у дошкільному віці. Раннім проявом обдарованості є швидке оволодіння малюком мовою і великий обсяг словарного запасу. Вражає надзвичайна і невгамовна пізнавальна активність обдарованих дітей, дослідницький інтерес, постійна вимога до дорослих давати їм відповіді на чисельні чому?, для чого?, як?, здатність простежувати причинно-наслідкові зв'язки, відмінна пам'ять, потяг до самостійності і творчості, підвищена концентрація уваги. Цікаво, що вже в 3 роки такі діти можуть одночасно стежити за двома або декількома об'єктами. В 3-4 роки вони вже читають, рахують, багато чим захоплюються, цікавляться географічними картами тощо. Така підвищена розумова активність дитини не повинна залишатися поза увагою дорослих..

Обдаровані діти зустрічаються у всіх верствах населення незалежно від соціального статусу батьків. Якщо сімейні умови досить сприятливі й родина робить усе можливе для всебічного розвитку дитини, її обдарованість може бути виявлена досить рано і навіть розвинена. Якщо раніше вважали, що обдаровані діти фізично слабші, що вони надзвичайно серйозні й не дуже цікавляться спілкуванням або спортом, то дослідження останніх років доводять, що такі діти мають значні переваги над своїми ровесниками у різних галузях знань. Вони раніше починають ходити і говорити, вирізняються серед ровесників кращим фізичним розвитком, досить комунікабельні, мають різноманітні інтереси, яскраві уподобання, високу пізнавальну активність, зосереджені на пізнанні. Вони і навчаються інакше, ніж звичайні діти: швидше і легше сприймають нову інформацію, ставлять багато запитань і більше запам'ятовують із того, що вивчили. Багато хто із них самі навчаються читати, легко самі засвоюють нові відомості, швидко помічають взаємозв'язки між окремими явищами і роблять висновки.

Обдаровані діти здібні до абстрактного мислення і мають виключну здатність виносити свої самостійні судження, вони надзвичайно кмітливі, а їх інтереси виходять далеко за межі того, що цікавить їх ровесників. Найчастіше вони тяжіють до спілкування з батьками або з більш інтелектуально розвинутими ровесниками чи зі старшими за віком дітьми.

Для ефективного виявлення обдарованості та функціонування активізуючого й розвивального комплексу дошкільного закладу інтегрована робота вихователів та фахівців, як психолог, музичний керівник, логопед, інструктор з фізкультури, що значно розширює освітню сферу дошкільників та їх креативний потенціал. Діяльність педагогів дошкільного закладу спрямована перш за все на максимальний прояв природних здібностей дітей з попереднім вивченням їх, на творчий розвиток і становлення особистості кожної дитини з урахуванням її бажань, інтересів і здібностей при збереженні права кожного на свій власний унікальний шлях розвитку. З педагогічним колективом постійно проводиться методичне навчання з проблеми розвитку здібностей і виявлення обдарованих дітей. На консультаціях, семінарах, семінарах - практикумах вивчається питання про розвиток творчості дітей дошкільного віку, художнє сприйняття дітей, та інші питання. В дошкільному закладі постійно ведеться пошук обдарованих дітей та збираються відповідний банк даних. Це діти з різних вікових груп та різними здібностями. Нахили виявлення обдарованості дітей в ДНЗ проводяться за допомогою алгоритму психодіагностичного обстеження:

- спостереження
- анкетування дорослих - батьків, вихователів
- використання діагностичних методик, що оцінюють рівень розвитку пізнавальної активності та здібностей у сфері наочно - образного, логічного мислення та уяви під час індивідуального обстеження;
- використання діагностичних методик, що оцінюють рівень розвитку розумових здібностей.

Для поглибленої роботи з розвитку дітей і розкриття їхніх спеціальних і загальних здібностей педагогами створюються гуртки за допомогою яких діти мають можливість більш ефективніше розкривати свій творчий потенціал. Це гуртки: з екологічного виховання „Віконечко в природу", з патріотичного виховання „Україна – моя країна", гурток з хореографії „Маленькі танцівники", театралізований гурток «Казка на долонці».

Крім цього проводиться індивідуальна робота з обдарованими дітьми, де використовуються різні вправи та завдання для індивідуальних вподобань дітей. Всю роботу з обдарованими дітьми практичний психолог можуть розподілити за такими етапами: діагностика та розподіл дітей за видами здібностей; творча реалізація авторських програм і планів з їх подальшою корекцією; підбір і адаптація педагогічних технологій методів і прийомів розвитку творчого потенціалу здібних дітей; аналіз і узагальнення результатів роботи.

Значну роль у процесі розвитку і навчання обдарованих дітей відіграють батьки. Тому важливо, щоб батьки стимулювали та активно впливали на хід розвитку, навчання і виховання обдарованих дітей. Для цього в дошкільному закладі проводяться такі форми роботи з батьками: індивідуальні консультації психолога та вихователів; „круглі столи", тренінги, лекції; забезпечення батьків методичною літературою; анкетування; творчі виставки дітей. Кожна обдарована дитина своєрідна та унікальна. Тому не існує універсальних

методів, що виявляють будь - яку обдарованість дитини. Висновки про обдарованість дитини можна робити тільки на підставі великої кількості здобутих результатів. При чому такі висновки не можуть бути остаточними.

Навчання, виховання та розвиток природніх обдарувань дошкільників в контексті STREAM-освіти.

Парціальна програма формування культури інженерного мислення у дошкільників «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт» – це розвиток творчих задатків і здібностей, навичок критичного мислення та розв’язання проблем, підвищення впевненості дитини у власних можливостях; активна комунікація та командна діяльність дошкільників; розвиток інтересу до природничих наук і технічних дисциплін; креативні та інноваційні підходи до проектної та дизайн-діяльності; підготовка дітей до технологічних інновацій життя. Це зумовлено тим, що фахівцям майбутнього необхідна ґрунтовна і всебічна підготовка, знання з різних галузей – природничих наук, технології, інженерії, математики.

Саме STREAM-освіта спрямована на формування особистості, становлення і розвиток її духовної сутності в єдності з оволодінням науковими знаннями та вміннями з метою формування культури інженерного мислення. Усі компоненти STREAM спрямовано на всебічне глибоке дослідження світу, розвиток мислення і мовлення, сенсорної сфери, навчання дитини використовувати знання у повсякденні.

STREAM-освіта (Science, Technology, Reading + WRiting, Engineering, Arts and Mathematics) – інтегрований підхід до освіти, яких передбачає формування уявлень та вмінь дітей у галузях природничих наук, технологій, читання та письма, інженерії, мистецтва, математики; акцентує увагу на вивченні точних наук, виховує культуру інженерного мислення. STREAM = Science, Technology, Reading + Writing, Engineering, Arts and Mathematics – акронім слів – природничі науки, технологія, читання + письмо, інжиніринг, мистецтво, математика.

Переваги STREAM-освіти: навчання за темами, а не за предметами: дитина бачить зв’язок між науками, навчання стає насправді системним; використання знань у повсякденному житті; розвиток критичного мислення та вміння вирішувати проблеми надання впевненості у власних силах; розвиток інтересу до технічних дисциплін; креативні та інноваційні підходи до проектної та дизайн-діяльності; підготовка дитини до технологічних інновацій у житті.

STREAM – освіта надихає наших дітей – майбутнє покоління винахідників, новаторів і лідерів проводити дослідження як вчені, моделювати як технологи, конструювати як інженери, бачити як художники, аналітично мислити як математики, і грати як діти. Мета – розширювати кругозір, розвивати і спонукати дітей до творчого мислення, систематичних умовиводів і розкриття свого потенціалу для формування їх власного майбутнього через досвід реалізації безмежних можливостей людини. Надихати і розвивати творців майбутнього, закласти фундамент для майбутніх вчених, винахідників, фахівців, що йдуть в ногу з часом.

STREAM-освіта – новий інтеграційний підхід до розвитку, виховання і навчання дітей, вона має починатися з дошкільного віку, вже зараз потрібно впроваджувати програми зі STREAM-освіти в дошкільних закладах. Таку альтернативну програму формування культури інженерного мислення в дошкільників «STREAM-освіта або Стежинки у Всесвіт» було створено у 2018 році авторським колективом науковців під керівництвом Катерини Крутій, доктора педагогічних наук, професора. Програма зорієнтована на цінності та інтереси дитини, на ампліфікацію дитячого розвитку, взаємозв'язок усіх сторін життя, формування культури інженерного мислення. Тому педагогами дошкільного закладу було вирішено в 2019-2020 навчальному році розпочати впровадження ідей програми в освітню діяльність з дошкільниками.

Проведення нетрадиційних занять із обдарованими дітьми

В даний час в практиці роботи дошкільних установ з обдарованими дітьми ефективно використовуються нетрадиційні форми організації навчання: заняття по підгрупах, які формуються з урахуванням вікових особливостей дітей. Об'єднуючи дітей в підгрупу, слід враховувати, що рівень їх розвитку має бути приблизно однаковим.

Види нетрадиційних занять.

Заняття-змагання (шикуються на основі змагання між дітьми): хто швидше назве, знайде, визначить, помітить і т. Д.

Заняття-КВН (припускають поділ дітей на дві підгрупи і проводяться як математична або літературна вікторина).

Театралізовані заняття (розігруються мікросценки, що несуть дітям пізнавальну інформацію).

Заняття-сюжетно-рольові ігри (педагог входить в сюжетно-рольову гру як рівноправний партнер, підказуючи сюжетну лінію гри і вирішуючи таким чином завдання навчання).

Заняття-консультації (коли дитина навчається «по горизонталі», консультуючись у іншої дитини).

Заняття-взаємонавчання (дитина-«консультант» навчає інших дітей конструювання, аплікації, малювання).

Заняття-аукціони (проводяться, як настільна гра «Менеджер»).

Заняття-сумніви (пошуку істини). (Дослідницька діяльність дітей типу: тоне - не тоне, літає - не літає, плаває - тоне і т. Д.)

Заняття-формули (запропоновані в книзі Ш. А. Амонашвілі «Здрастуйте, діти!»).

Заняття-подорожі.

Бінарні заняття (авт. Дж. Родарі). (Складання творчих розповідей на основі використання двох предметів, від зміни положення яких змінюються сюжет і зміст оповідання.)

Заняття-фантазії.

Заняття-концерти (окремі концертні номери, що несуть пізнавальну інформацію).

Заняття-діалоги (проводяться за типом бесіди, але тематика вибирається актуальною і цікавою).

Заняття типу «Слідство ведуть знавці» (робота зі схемою, картою групи дитячого садка, орієнтування по схемі з детективної сюжетною лінією).

Заняття типу «Поле чудес» (проводяться як гра «Поле чудес» для тих, хто читає дітей).

Заняття «Інтелектуальне казино» (проводяться за типом «Інтелектуального казино» або вікторини з відповідями на питання: що? де? коли?).

Вимоги до заняття

1. Використання новітніх досягнень науки і практики.
2. Реалізація в оптимальному співвідношенні всіх дидактичних принципів.
3. Забезпечення умов предметно-просторового середовища для розвитку пізнавальної діяльності.
4. Дотримання санітарно-гігієнічних норм до організації діяльності дітей.
5. Встановлення інтеграційних зв'язків (взаємозв'язок різноманітних видів діяльності, змісту).
6. Зв'язок з минулими заняттями і опора на досягнутий дитиною рівень.
7. Мотивація і активізація пізнавальної діяльності дітей (методи і прийоми).
8. Логіка побудови заняття, єдина лінія змісту.
9. Емоційний компонент заняття (початок і закінчення заняття завжди проводяться на високому емоційному підйомі).
10. Зв'язок з життям і особистим досвідом кожної дитини.
11. Розвиток умінь дітей самостійно здобувати знання і поповнювати їх обсяг.
12. Ретельна діагностика, прогнозування, проектування і планування кожного заняття педагогом.

Метод проектів досить широко застосовується сьогодні в роботі з вихованцями різновікових груп, груп короткочасного перебування дітей в ЗДО. При цьому, як вважає Н.А. Короткова та ряд інших дослідників, заняття в цьому випадку, на відміну від традиційного підходу, можна проводити у формі спільної партнерської діяльності дорослого з дітьми, де дотримується принцип добровільного включення в діяльність.

Особливо це стосується занять продуктивними видами діяльності: конструюванням або ліпленням, малюванням, аплікацією. Широко використовуються різні форми «занять із захопленням», насичені іграми і самостійними творчими справами. Все це, безумовно, робить заняття більш цікавим, привабливим, більш результативним. Широке застосування в практиці організації та проведення занять отримали такі форми, як заняття - бесіда і заняття - спостереження.

Розвиток творчо обдарованих дітей в умовах ЗДО. Формування інтелектуально-обдарованих дітей в ЗДО

На формування особистості дитини впливає багато чинників, серед яких чільне місце посідає культура й мистецтво. Поступово знайомлячись з культурною спадщиною людства, дитина прилучається до її цінностей, збагачує власний життєвий досвід, має можливість творчо застосовувати набуті знання у притаманних їй видах діяльності. Відповідно, розвивається уява, мислення, комунікативні навички, вміння розуміти іншого тощо.

Музика, художнє слово, зображувальне мистецтво, театр стають для дитини джерелом переживання радощів, відкривають дитині мистецтво, забезпечують багатство вражень. В. Сухомлинський зазначав: «Кожна дитина не тільки сприймає, але й малює, творить, створює. Те, як дитина бачить світ, - є своєрідною художньою творчістю. Образ, що сприйняла й одночасно створила дитина, несе в собі яскраве емоційне забарвлення. Діти переживають бурхливу радість, сприймаючи образи навколишнього світу і додаючи до них що-небудь з фантазії. Емоційна насиченість сприйняття – це духовний заряд духовної творчості.»

Поняття «творчість» широко використовується у повсякденному житті та науковій літературі. Проте існують труднощі щодо його значення. До основних понять «творчості» належать такі:

Творчість - це діяльність людини, в якій вона створює нові об'єкти та якості, схеми поведінки й спілкування, нові образи та знання; Творчість є вищою формою активності та самодіяльності людини; Творчість - це суто людська діяльність; це не лише створення суспільно значущого продукту, творчістю можна назвати всі ті «відкриття», які людина робить особисто для себе; творчими є майже всі психічні процеси, за винятком, може, автоматизованих дій; Творчість – це потреба в самоактуалізації, повній і вільній реалізації своїх здібностей та життєвих можливостей.

Аналізуючи наведені визначення, робимо висновок, що творчість – це людська діяльність, у процесі якої особистість, задовольняючи потреби в реалізації своїх здібностей, створює нові знання, об'єкти, схеми поведінки, робить власні «відкриття».

Поряд із поняттям «творчість» вживається й «креативність». Креативність розглядається вченими як характеристика творчого потенціалу особистості. За словником термінів «Дошкільна освіта», «креативність – це рівень творчої обдарованості, здатності до творчості, що складає досить стійку характеристику особистості». Отже, поняття «творчість» та «креативність» характеризують особистість.

Як вказує Л. Паламарчук, творчість є напруженою роботою, якій передують тривалий період накопичення вражень про навколишній світ, сприйняття, аналізу явищ, подій, усвідомлення власного ставлення до них. Але це більше стосується дорослих. Для дитини-дошкільника пізнання навколишнього світу складає сенс її життя, творчість є ніби продуктом цього пізнання. Зважаючи на психологію особистості дитини-дошкільника, не можемо не зупинитися на особливостях дитячої творчості. Аналіз праць науковців дозволяє стверджувати що:

Творчі прояви у дитини спостерігаються досить рано. Але, на жаль, наука не має достатньо повної характеристики творчих проявів дитини раннього віку. Зумовлене це насамперед тим, що кожна дитина індивідуальна, отже, творчі прояви в кожній окремій дитині будуть притаманні тільки цій дитині, хоча, безумовно, є й типові творчі прояви, характерні для дітей-дошкільників;

Для дитячої творчості характерним є непередбачуваність, спонтанність. Творчі процеси найчастіше протікають на несвідому рівні, а свідомість фіксує

лише їхній кінцевий результат. Причому не все, що дивує дитину, буде дивувати дорослого, оскільки світ дитини - своєрідний, непізнаний, індивідуальний – є таким, що не завжди піддається дорослому поясненню;

І у творчій, і в будь-якій іншій діяльності дитині властиві всеохоплююча допитливість, дослідження світу: від «Що це таке?» до «Хочу знати все!». Пізнавальна активність дитини спрямована не тільки на пізнання окремого предмета чи явища, а й на розпізнання його устрою, причини, мети, призначення, способу використання й таке інше. Пізнавальний інтерес є важливою складовою пізнавальної активності. Він зростає в процесі накопичення дитиною досвіду пізнавальної діяльності, що також виявляється у дитячій творчості.

Лекція 5

Співпраця батьків, вихователів та соціальних інституцій щодо розвитку обдарованості дітей.

1. Особливості виховання обдарованих дітей у сім'ї. Помилки батьків у вихованні обдарованих дітей.
2. Рекомендації батькам обдарованих дітей.
3. Труднощі, з якими стикаються батьки обдарованих дітей.
4. Вимоги до створення розвивального середовища в сім'ї.
5. Типові помилки батьків обдарованих дітей

Особливості виховання обдарованих дітей у сім'ї.

Обдарована дитина - дитина, яка вирізняється яскравими, очевидними, інколи визначними досягненнями або має внутрішні задатки для таких досягнень у певному виді діяльності.

Дуже багато в благополуччі й успішному розвитку обдарованої дитини залежить від батьків. Потрібно пам'ятати, що вона не лише обдарована і талановита, але перш за все - дитина, якій потрібні любов, захист і співчуття.

На жаль, не всі батьки можуть вчасно помітити обдарованість своєї дитини і створити відповідні умови для її розвитку. Багато психологічних проблем обдарованих дітей обумовлені ставленням батьків до самого факту обдарованості їхньої дитини.

Одна з головних психологічних проблем обдарованих дітей полягає в тому, що в них бачать дітей лінивих, упертих, інколи аномальних, «не відсвіту цього». Ранній та незвичайний розвиток дитини не помічають батьки з низьким рівнем освіти або невисоким загальним культурним розвитком. У сім'ях, де дитина є єдиною або навпаки, всі діти мають особливі здібності, теж нерідко «упускають» обдаровану дитину, тому що їй нема з ким порівнювати.

Інший варіант - батьки опираються визнанню своєї дитини обдарованою. Але коли батьки «заплющують очі» на особливі здібності дітей, вони однак продовжують впливати на взаємини дитини з тими, хто поруч. Тоді дитині самотійно доводиться розбиратися у складних ситуаціях. Почуття провини, неприйняття себе, бажання «бути як усі» можуть утруднювати чи навіть нівечити розвиток особистості.

Трапляється, що батьки бачать обдарованість там, де її немає. Особливо, коли вони самі талановиті в якій-небудь сфері. Вони очікують від дитини обдарованості й бачать бажане. Прес батьківських очікувань - надмірний тягар для дитини. Відома фраза про те, що обдарована дитина обдарована в усьому, - неточна. І стосовно дітей, мабуть, неправильна. Непропорціональність у розвитку - істотна проблема для обдарованих дітей. Явні чи видатні здібності можуть виявлятися в якійсь одній сфері (наприклад, у математиці), водночас розвиток іншої сфери (наприклад мовлення) може бути нижчим від норми.

Обдаровані діти виявляють надмірну наполегливість у бажанні отримати результат. Висока захопленість справою, яка вдається, швидко може призвести до завищених особистісних стандартів і внутрішньої невдоволеності: бути у всьому досконалим - неможливо. Оцінюючи свою роботу дорослими мірками,

дитина опиняється в ситуації фрустрації, відчуває тривогу та недитячі переживання. Хоча, з іншого боку, це може бути варіантом «мук творчості». Всі ці переживання можуть посилитись, якщо очікування дорослих, особливо батьків, надто великі. Можливо, дитина сприйматиме себе як невдачу, тобто є вірогідність формування заниженої самооцінки, тоді як завищено рівні домагань і об'єктивно хороших результатів діяльності. Оцінне ставлення до дитини не корисне всім дітям, але для обдарованих дітей таке ставлення особливо небезпечне.

Рекомендації батькам обдарованих дітей

Виховувати обдаровану дитину нелегко, але приємно. Тому, на думку зарубіжних та вітчизняних психологів, батькам у вихованні обдарованої дитини потрібно **дотримуватися таких рекомендацій:**

- Відвідуйте зі своєю дитиною музичні заняття, спектаклі, кіно, крамниці, гуляйте разом. Не ведіть з нею «дитячих» розмов, спілкуйтеся на рівних. Читайте їй більше книг, грайтеся в слова. Звичайна прогулянка, похід в магазин цілком підходять для словесних вправ.
- Стимулюйте природну зацікавленість й енергію вашої дитини, серйозно відповідайте на її запитання, розвивайте здатність до узагальнення. Попросіть дитину коротко переказати сюжет фільму, сформулювати тему вистави, прочитаної книги. Хай ваша дитина більше говорить про свої почуття, висловлює свою думку з того чи іншого питання. Навчайте дитину відстоювати свою думку.
- Обдарованій дитині необхідне інтелектуальне середовище, тому знайдіть інших дітей і дорослих, з якими вона могла б обговорювати цікаві питання. Заохочуйте дитину до складання розповідей, казок, пісень, написання картин. Виконуйте роль секретаря.

Труднощі, з якими стикаються батьки обдарованих дітей

Обдаровані діти мають багато позитивних рис, але це не означає, що у них не має особистих проблем. Перша - це своєрідний розрив між розумовим та фізичним розвитком дитини. Наприклад, відставання в розвитку дрібної моторики і моторної координації від високого рівня пізнавальних здібностей дитини. Це можна виправити, якщо батьки спеціально приділятимуть увагу тренуванню дрібних м'язів кисті руки. Дуже корисні ігри з мозаїкою, нанизування намистин, гудзиків на нитку, шнурування черевиків, ігри з дрібним конструктором, ліплення з глини і пластиліну, малювання паличок, кружечків.

Часто батьки обдарованої дитини жаліються, що вона не сприймає зауважень і критики дорослих. Їм здається, що дитина вперта, не хоче іти на компроміс. Як же вчинити?

Згадаємо одну із ознак обдарованості - це висока чутливість, і зрештою — вразливість обдарованої дитини. Такі діти вимагають до себе уваги і визнання. Іноді конфлікт виникає через те, що ми неправильно розуміємо, а тому - і неправильно оцінюємо мотиви поведінки дитини в тій чи іншій ситуації. Тому

не буде помилкою, якщо дорослі першими підуть на компроміс. Потрібно намагатися ставитися до дитини як до інтелектуально багатой особистості, поважати її точку зору, наче вона доросла.

Обдарована дитина встановлює для себе високі стандарти, але рідко досягає успіху у будь-якій справі. Висока критичність щодо себе змушує її бути постійно невдоволеною результатами своєї праці, формує негативне самосприйняття та низьку самооцінку.

Батьки не повинні критикувати невдачі дитини і вимагати, аби щодня вона показувала високий результат. Треба дати їй зрозуміти, що успіхи й невдачі часто трапляються в житті.

Ще одна проблема обдарованих дітей - взаємини з однолітками та вихователями в дитячому садку. Вихователі можуть постійно підкреслювати здібності обдарованої дитини перед іншими дітьми, а можуть, навпаки, ігнорувати дитячу спостережливість, незвичну поведінку та висловлювання. Обидва підходи не є правильними для обдарованої дитини. Дорослим не слід сприймати таких дітей аж надто захоплено тільки тому, що вони не такі, як інші. Водночас не можна допускати, щоб обдарованість стала для дитини тягарем. Це відбувається, якщо оточення дитини не задовольняє її потреб або вихователі і однолітки негативно реагують на її здібності. У цьому випадку дитина може замкнутись в собі, стати невпевненою у своїх силах, поступово привчається бути, як усі, навіть можуть сформуватися прояви агресивності.

Обдарованій дитині набридають одноманітні заняття, повторювання, очікування інших дітей, участь у спільній справі. Щоб уникнути непорозумінь, з такою дитиною необхідно використовувати цікаві завдання, видозмінювати їх, дорослому виявляти творчість у підготовці завдань, поважати допитливість дитини як велику цінність, а не пригнічувати її.

Вирішення проблем, які ми розглядали, найчастіше залежать від спільних зусиль батьків, педагогів та психологів.

Вимоги до створення розвивального середовища в сім'ї

Які умови потрібно створити вдома, щоб виявити здібності дитини:

1. Створіть дитині затишну і безпечну психологічну базу для її пошуків, до якої вона могла б повернутися.
2. Підтримуйте схильність дитини до творчості і виявляйте співчуття до невдач. Уникайте несхвальних оцінок її творчих ідей.
3. Будьте терпимі до дивних ідей, поважайте допитливість, запитання й теорії дитини. Намагайтесь відповідати на всі запитання, навіть якщо вони здаються дивними й абсурдними.
4. Давайте дитині побути самій і дозволяйте, якщо вона того хоче, самій займатися своїми справами. Надлишок опіки може пригальмувати творчість.
5. Допомагайте дитині вчитися будувати її систему цінностей, не обов'язково засновану на її власних поглядах, щоб вона могла поважати себе і свої ідеї поряд з ідеями інших. Таким чином її саму буде цінувати оточення.
6. Допомагайте дитині у задоволенні основних людських потреб (почуття безпеки; любові, поваги до себе й оточення).

7. Виявляйте симпатію до її перших незграбних спроб висловлювати свої ідеї словами і робити їх таким чином зрозумілими оточенню.
8. Знаходьте слова підтримки для нових творчих здобутків дитини, уникайте критики перших спроб — хоч якими невдалими вони були б. Ставтеся до них з теплом: малюк прагне творити не лише для себе, але й для тих, кого любить.
9. Підтримуйте необхідну для творчості атмосферу, допомагаючи дитині уникнути суспільного несхвалення.

Типові помилки батьків обдарованих дітей:

- Переобтяжують дітей заняттями музикою, танцями, малюванням тощо за рахунок ігор та прогулянок;
- сприймають здібності сина чи доньки як засіб реалізації власних уподобань та нереалізованих прагнень і вимагають від дитини більшого, ніж вона здатна сприйняти, зробити;
- висувають не завжди достовірні гіпотези: скажімо, вважають, що соціально-комунікативні можливості розумово обдарованої дитини такі ж високі, як і інтелектуальні;
- відводять своєму вундеркінду привілейоване становище в родині, що негативно позначається і на самій дитині, і на її братах і сестрах;
- не виправдано залучають дитину до вирішення «дорослих» родинних проблем, чим завдають шкоди її емоційному розвитку;
- купують надміру інтелектуальні ігри, забуваючи про спортивний інвентар, про необхідність фізкультури;
- не завжди знаходять правильний підхід до дитини, ставлять до неї вимоги, як до дорослої, не вміють досягти взаєморозуміння, встановити щирі, товариські взаємини.

Дорослі завжди повинні пам'ятати слова американського психолога Н. Роджерс, що ворчість дитини стимулюють психологічна безпека, безоцінне прийняття її особистості, атмосфера відкритості, надання їй права на свободу і самостійність.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практична робота 1

Тема: Феномен обдарованості дитини в сучасній психолого-педагогічній літературі.

План

1. Розуміння феномену обдарованості.
2. Критерії та показники багатогранних проявів обдарованості особистості.
3. Висновки І. Розенталя і Т. Якобсона щодо рівня обдарованості дітей.
4. Види обдарованості.

ЗАВДАННЯ

1. Напишіть, які є види обдарованості. Дайте їм характеристику.
2. Розробіть анкету для батьків щодо визначення обдарування дитини в дошкільному віці.
3. Обґрунтуйте тезу про те, що кожна дитина є обдарованою.
4. Підготуйте презентацію на тему «Розвиток природних обдарувань дитини в освітньому процесі в ЗДО».

Література

1. Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: Монографія. Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2005. 456 с.
2. Головінський І. Педагогічна психологія: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. К.: Аконт, 2003. 288 с.
3. Кочерга О. Психофізіологія творчості дітей. К.: Шк. світ, 2011. 128 с.
4. Кунгурцева Л. Психологічна допомога обдарованим дітям в умовах школи-інтернату: монографія. К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. 242 с.
5. Марінушкіна О.Є., Г.В.Шубіна. Родина та обдарована дитина. Х.: Вид. група "Основа", 2008. 191с.
6. Марчук О. О., Шичула Р. Р. Використання енциклопедій для розвитку інтелектуальної обдарованості дитини в інноваційному процесі інтеграції занять: *Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції «Обдаровані діти - скарб нації»* (18–19 серпня 2021 року, Київ). К., 2021. С. 337-340.
7. Обдаровані діти – скарб нації: матеріали II Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (м. Київ, 18–22 серпня 2021 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. 574 с.
8. Тадеєв П. О. Теорія і практика навчання обдарованих школярів у США (20-ті роки ХХ-початок ХХІ ст.): Монографія. Рівне: ПП ДМ, 2011. 548 с.
9. Туріщева Л. В. Особливості роботи з обдарованими дітьми. Х.: ВГ Основа, 2008. 122с.
10. Фіцула М. Педагогіка: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів освіти. К.: Академвидав, 2003. 528

Практична робота 2

Тема: Виховання обдарованої дитини на традиціях народної педагогіки.

План

1. Народно-педагогічний погляд на поняття обдарованої дитини.
2. Обрядовість, пов'язана із народженням дитини.
3. Прислів'я та приказки про обдарованість молодого покоління.
4. Морально-етичні засади виховання обдарованої дитини.

ЗАВДАННЯ

1. Напишіть 5-7 прислів'їв про виховання дитини в сім'ї.
2. Напишіть конспект заняття про розвиток музичних обдарувань дитини для вихованців старшої групи ЗДО.
3. Які вірування та звичаї мали праукраїнці, що пов'язані із народженням дитини?

Література

1. Антонюк В. цілісна наукова картина світу як компонент STREAM-освіти дошкільників *Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції «Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі»* (м. Київ, 25–26 червня 2021 р.). К. : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021. С. 22-24.
2. Балабанникова О. Є. Ранній розвиток дитина за допомогою музично-театралізованої діяльності. *Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції «Одаровані діти - скарб нації»* (18–19 серпня 2021 року, Київ). К., 2021. С. 33-36.
3. Головінський І. Педагогічна психологія: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. К.: Аконт, 2003. 288 с.
4. Лучинкіна А. Психологічні особливості соціалізації обдарованих дітей у віртуальному просторі: монографія. К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. 252 с.
5. Марінушкіна О. Є., Шубіна Г.В. Організація роботи з обдарованими дітьми в закладах освіти. Х.: Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2008. 144 с.
6. Марінушкіна О.Є., Г.В.Шубіна. Родина та обдарована дитина. Х.: Вид. група "Основа", 2008. 191с.
7. Тадеєв П.О. Обдарованість і творчість особистості: американський підхід.- Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2008. 240 с.
8. Туріщева Л. В. Особливості роботи з обдарованими дітьми. Х.: ВГ Основа, 2008. 122с.
9. Фіцула М. Педагогіка: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів освіти. К.: Академвидав, 2003. 528 с.
10. Ханзель Ж. І., Сидорська О. Я..Організація роботи з обдарованими дітьми в навчальних закладах. Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2013. 208 с.
11. Хуторской А.В. Развитие одаренности школьников: Методика продуктивного обучения: Пособие для учителя. М.: ВЛАДОС, 2000. 320 с.

Практична робота 3

Тема: Психолого-педагогічні аспекти роботи з обдарованими дітьми дошкільного віку

План

1. Індивідуально-природні основи обдарованості.
2. Вікові особливості психічного розвитку обдарованого дошкільника.
3. Види дитячої обдарованості. Художня, музична, літературна, математична, соціальна обдарованість.
4. Вікові характеристики розвитку обдарованих дітей у віці від двох до шести років.
5. Шкала розумового розвитку Біне-Сімона.
6. Психологічні і соціальні особливості прояву здібностей у дошкільників.

ЗАВДАННЯ

1. Підготуйте повідомлення про індивідуально-природні основи у старших дошкільників.
2. Напишіть особливості розвитку дитини у різному віці.
3. Підберіть 5 вправ для розвитку математичної обдарованості дитини.
4. У чому проявляється художня обдарованість?

Література

1. Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: Монографія. Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2005. 456 с.
2. Гнізділовська О. Досвід організації дошкільної освіти в Фінляндії *Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції «Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі»* (м. Київ, 25–26 червня 2021 р.). К. : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021. С. 44-47.
3. Головінський І. Педагогічна психологія: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. К.: Аконт, 2003. 288 с.
4. Кунгурцева Л. Психологічна допомога обдарованим дітям в умовах школи-інтернату: монографія. К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. 242 с.
5. Марінушкіна О.Є., Г.В.Шубіна. Родина та обдарована дитина. Х.: Вид. група "Основа", 2008. 191с.
6. Марчук О. О., Шикула Р.Р., Дащук Л.С. Використання дистанційних технологій навчання у процесі вивчення специфіки виховання інтелектуально обдарованої дитини у Волинській губернії. *Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26–27 червня 2020 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України.* Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2020. С. 39-40.
7. Тадеєв П. О. Теорія і практика навчання обдарованих школярів у США (20-ті роки ХХ-початок ХХІ ст.): Монографія. Рівне: ПП ДМ, 2011. 548 с.

Практична робота 4

Тема: Зміст, форми та методи навчання обдарованих дітей у дошкільному закладі освіти

План

1. Виявлення обдарованості дитини в ЗДО.
2. Навчання, виховання та розвиток природніх обдарувань дошкільників в контексті STREAM-освіти.
3. Психолого-педагогічний супровід обдарованої дитини.
4. Принципи побудови програм для обдарованих дітей. Проведення нетрадиційних занять із обдарованими дітьми.
5. Розвиток творчо обдарованих дітей в умовах ЗДО. Формування інтелектуально-обдарованих дітей в ЗДО.
6. Використання елементів теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ) для активізації розумової діяльності й розвитку творчої уяви дошкільників.
7. Розвиток творчої спрямованості особистості у дошкільному віці.
8. Експеримент в дошкільному навчальному закладі, пізнавальний інтерес і дослідницька активність.

ЗАВДАННЯ

1. Напишіть повідомлення про використання технологій STREAM-освіти в процесі виховання обдарованої дитини.
2. Підготуйте презентацію для дітей дошкільного віку на тему «Використання конструктора Лего на заняттях в ЗДО та початковій школі».
3. Що вам відомо про використання елементів теорії розв'язання винахідницьких завдань?
4. Як здійснюється розвиток творчої спрямованості особистості у дошкільному віці?

Література

1. Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: Монографія. Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2005. 456 с.
2. Антонюк В. цілісна наукова картина світу як компонент STREAM-освіти дошкільників *Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції «Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі»* (м. Київ, 25–26 червня 2021 р.). К. : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021. С. 22-24.
3. Балабанникова О. Є. Ранній розвиток дитина за допомогою музично-театралізованої діяльності. *Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції «Одаровані діти - скарб нації»* (18–19 серпня 2021 року, Київ). К., 2021. С. 33-36.
4. Тадеєв П. О. Теорія і практика навчання обдарованих школярів у США (20-ті роки ХХ-початок ХХІ ст.): Монографія. Рівне: ПП ДМ, 2011. 548 с.
5. Фіцула М. Педагогіка: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів освіти. К.: Академвидав, 2003. 528 с.

Практична робота 5

Тема: Співпраця батьків, вихователів та соціальних інституцій щодо розвитку обдарованості дітей

План

1. Особливості виховання обдарованих дітей у сім'ї.
2. Роль батьків у вихованні обдарованої дитини в сім'ї. Вимоги до створення розвивального середовища в сім'ї.
3. Типи батьківського ставлення до дитячої обдарованості. Встановлення і розвиток відносин співробітництва і партнерства батьків з дитиною. Помилки батьків у вихованні обдарованих дітей.
4. Рекомендації батькам обдарованих дітей. Синдром дефіциту уваги і гіперактивності (СДВГ) обдарованої дитини. Основні проблеми обдарованих дітей (за Л. Холлінгуорт) та шляхи їх подолання.
5. Взаємодія вихователів та батьків щодо розвитку обдарувань дитячої особистості. Навчання, виховання, розвиток обдарованих дітей в дитячих студіях, центрах, секціях.

ЗАВДАННЯ

1. Обґрунтуйте визначальну роль родини у вихованні обдарованої дитини в сім'ї.
2. Напишіть 10 порад батькам щодо виховання обдарованої дитини.
3. У чому проявляється синдром дефіциту уваги і гіперактивності (СДВГ) обдарованої дитини?
4. Як здійснюється навчання, виховання, розвиток обдарованих дітей в дитячих студіях, центрах, секціях?
5. Підготуйте повідомлення про діяльність Рівненського палацу дітей та молоді або територіальних установ для розвитку обдарованості дітей.

Література

1. **Антонова О. Є.** Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: Монографія. Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2005. 456 с.
2. Антонюк В. цілісна наукова картина світу як компонент STREAM-освіти дошкільників *Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції «Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі»* (м. Київ, 25–26 червня 2021 р.). К. : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021. С. 22-24.
3. Вауліна О. М., Бурилова Є. М. Закордонний досвід у роботі з обдарованими дітьми. *Початкове навчання та виховання*. 2015. №31-32. С. 36-39.
4. **Марінушкіна О.Є., Г.В.Шубіна.** Родина та обдарована дитина. Х.: Вид. група "Основа", 2008. 191с.
5. Марчук О. О., Шичула Р.Р., Дащук Л.С. Використання дистанційних технологій навчання у процесі вивчення специфіки виховання інтелектуально обдарованої дитини у Волинській губернії. *Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26–27 червня 2020 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України.* Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2020. С. 34-37.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЇЇ ВИКОНАННЯ

Самостійна робота 1

Тема: Феномен обдарованості дитини в сучасній психолого-педагогічній літературі.

План

5. Розуміння феномену обдарованості.
6. Критерії та показники багатогранних проявів обдарованості особистості.
7. Висновки І. Розенталя і Т. Якобсона щодо рівня обдарованості дітей.
8. Види обдарованості.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Напишіть, які є види обдарованості. Дайте їм характеристику.
2. Розробіть анкету для вихователів щодо визначення обдарування дитини в дошкільному віці.

Література

11. Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: Монографія. Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2005. 456 с.
12. Головінський І. Педагогічна психологія: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. К.: Аконт, 2003. 288 с.
13. Кочерга О. Психофізіологія творчості дітей. К.: Шк. світ, 2011. 128 с.
14. Кунгурцева Л. Психологічна допомога обдарованим дітям в умовах школи-інтернату: монографія. К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. 242 с.
15. Марінушкіна О.Є., Г.В.Шубіна. Родина та обдарована дитина. Х.: Вид. група "Основа", 2008. 191с.
16. Марчук О. О., Шидула Р. Р. Використання енциклопедій для розвитку інтелектуальної обдарованості дитини в інноваційному процесі інтеграції занять: *Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції «Одаровані діти - скарб нації»* (18–19 серпня 2021 року, Київ). К., 2021. С. 337-340.
17. Обдаровані діти – скарб нації: матеріали II Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (м. Київ, 18–22 серпня 2021 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. 574 с.
18. Гадеєв П. О. Теорія і практика навчання обдарованих школярів у США (20-ті роки ХХ-початок ХХІ ст.): Монографія. Рівне: ПП ДМ, 2011. 548 с.
19. Туріщева Л. В. Особливості роботи з обдарованими дітьми. Х.: ВГ Основа, 2008. 122с.
20. Фіцула М. Педагогіка: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів освіти. К.: Академвидав, 2003. 528
21. Хуторской А.В. Развитие одаренности школьников: Методика продуктивного обучения: Пособие для учителя. М.: ВЛАДОС, 2000. 320 с.

Самостійна робота 2

Тема: Виховання обдарованої дитини на традиціях народної педагогіки.

План

5. Народно-педагогічний погляд на поняття обдарованої дитини.
6. Обрядовість, пов'язана із народженням дитини.
7. Прислів'я та приказки про обдарованість молодого покоління.
8. Морально-етичні засади виховання обдарованої дитини.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Намалюйте емблеми «Розумники» та «Любителі спорту» для дітей, які би відображали їх обдарування.
2. Напишіть конспект заняття «Ми обдаровані діти твої, Україно» для вихованців старшої групи ЗДО.

Література

12. Антонюк В. цілісна наукова картина світу як компонент STREAM-освіти дошкільників *Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції «Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі»* (м. Київ, 25–26 червня 2021 р.). К. : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021. С. 22-24.
13. Балабанникова О. Є. Ранній розвиток дитина за допомогою музично-театралізованої діяльності. *Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції «Одаровані діти - скарб нації»* (18–19 серпня 2021 року, Київ). К., 2021. С. 33-36.
14. Головінський І. Педагогічна психологія: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. К.: Аконт, 2003. 288 с.
15. Лучинкіна А. Психологічні особливості соціалізації обдарованих дітей у віртуальному просторі: монографія. К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. 252 с.
16. Марінушкіна О. Є., Шубіна Г.В. Організація роботи з обдарованими дітьми в закладах освіти. Х.: Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2008. 144 с.
17. Марінушкіна О.Є., Г.В.Шубіна. Родина та обдарована дитина. Х.: Вид. група "Основа", 2008. 191с.
18. Тадеев П.О. Обдарованість і творчість особистості: американський підхід.- Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2008. 240 с.
19. Туріщева Л. В. Особливості роботи з обдарованими дітьми. Х.: ВГ Основа, 2008. 122с.
20. Фіцула М. Педагогіка: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів освіти. К.: Академвидав, 2003. 528 с.
21. Ханзель Ж. І., Сидорська О. Я..Організація роботи з обдарованими дітьми в навчальних закладах. Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2013. 208 с.
22. Хуторской А.В. Развитие одаренности школьников: Методика продуктивного обучения: Пособие для учителя. М.: ВЛАДОС, 2000. 320 с.

Самостійна робота 3

Тема: Психолого-педагогічні аспекти роботи з обдарованими дітьми дошкільного віку

План

7. Індивідуально-природні основи обдарованості.
8. Вікові особливості психічного розвитку обдарованого дошкільника.
9. Види дитячої обдарованості. Художня, музична, літературна, математична, соціальна обдарованість.
10. Вікові характеристики розвитку обдарованих дітей у віці від двох до шести років.
11. Шкала розумового розвитку Біне-Сімона.
12. Психологічні і соціальні особливості прояву здібностей у дошкільників.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Напишіть повідомлення про особливості розвитку дитини шести років (старшого дошкільника).
2. Розробіть кольорову пам'ятку для вихователів «Виховуємо обдаровану дитячу особистість».

Література

1. **Антонова О. Є.** Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: Монографія. Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2005. 456 с.
2. Гнізділовська О. Досвід організації дошкільної освіти в Фінляндії *Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції «Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі»* (м. Київ, 25–26 червня 2021 р.). К. : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021. С. 44-47.
3. **Головінський І.** Педагогічна психологія: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. К.: Аконт, 2003. 288 с.
4. Кунгурцева Л. Психологічна допомога обдарованим дітям в умовах школи-інтернату: монографія. К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. 242 с.
5. **Марінушкіна О.Є., Г.В.Шубіна.** Родина та обдарована дитина. Х.: Вид. група "Основа", 2008. 191с.
6. Марчук О. О., Шикуча Р.Р., Дащук Л.С. Використання дистанційних технологій навчання у процесі вивчення специфіки виховання інтелектуально обдарованої дитини у Волинській губернії. *Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26–27 червня 2020 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України.* Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2020. С. 39-40.
7. **Тадєєв П. О.** Теорія і практика навчання обдарованих школярів у США (20-ті роки ХХ-початок ХХІ ст.): Монографія. Рівне: ПП ДМ, 2011. 548 с.

Самостійна робота 4

Тема: Зміст, форми та методи навчання обдарованих дітей у дошкільному закладі освіти.

План

9. Виявлення обдарованості дитини в ЗДО.
10. Навчання, виховання та розвиток природніх обдарувань дошкільників в контексті STREAM-освіти.
11. Психолого-педагогічний супровід обдарованої дитини.
12. Принципи побудови програм для обдарованих дітей. Проведення нетрадиційних занять із обдарованими дітьми.
13. Розвиток творчо обдарованих дітей в умовах ЗДО. Формування інтелектуально-обдарованих дітей в ЗДО.
14. Використання елементів теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ) для активізації розумової діяльності й розвитку творчої уяви дошкільників.
15. Розвиток творчої спрямованості особистості у дошкільному віці.
16. Експеримент в дошкільному навчальному закладі, пізнавальний інтерес і дослідницька активність.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Розробіть презентацію на тему «Інноваційні методи, форми та прийоми роботи з обдарованими дітьми».
5. Підготуйте презентацію для дітей дошкільного віку на тему «Про що розповідають дитячі енциклопедії».

Література

6. **Антонова О. Є.** Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: Монографія. Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2005. 456 с.
7. Антонюк В. цілісна наукова картина світу як компонент STREAM-освіти дошкільників *Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції «Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі»* (м. Київ, 25–26 червня 2021 р.). К. : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021. С. 22-24.
8. Балабанникова О. Є. Ранній розвиток дитина за допомогою музично-театралізованої діяльності. *Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції «Одаровані діти - скарб нації»* (18–19 серпня 2021 року, Київ). К., 2021. С. 33-36.
9. **Тадєєв П. О.** Теорія і практика навчання обдарованих школярів у США (20-ті роки ХХ-початок ХХІ ст.): Монографія. Рівне: ПП ДМ, 2011. 548 с.
10. **Фіцула М.** Педагогіка: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів освіти. К.: Академвидав, 2003. 528 с.
11. Ханзель Ж. І., Сидорська О. Я. Організація роботи з обдарованими дітьми в навчальних закладах. Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2013. 208 с.
12. **Хуторской А.В.** Развитие одаренности школьников: Методика продуктивного обучения: Пособие для учителя. М.: ВЛАДОС, 2000. 320 с.
13. Шаповалов Б. Психологічні особливості роботи з спортивно обдарованими дітьми: монографія. К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. 230 с.

Самостійна робота 5

Тема: Співпраця батьків, вихователів та соціальних інституцій щодо розвитку обдарованості дітей

План

1. Особливості виховання обдарованих дітей у сім'ї.
2. Роль батьків у вихованні обдарованої дитини в сім'ї. Вимоги до створення розвивального середовища в сім'ї.
3. Типи батьківського ставлення до дитячої обдарованості. Встановлення і розвиток відносин співробітництва і партнерства батьків з дитиною. Помилки батьків у вихованні обдарованих дітей.
4. Рекомендації батькам обдарованих дітей. Синдром дефіциту уваги і гіперактивності (СДВГ) обдарованої дитини. Основні проблеми обдарованих дітей (за Л. Холлінгуорт) та шляхи їх подолання.
5. Взаємодія вихователів та батьків щодо розвитку обдарувань дитячої особистості. Навчання, виховання, розвиток обдарованих дітей в дитячих студіях, центрах, секціях.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Обґрунтуйте визначальну роль батьків у вихованні обдарованої дитини в сім'ї.
2. Як вихователь та батьки можуть уникнути СДВГ в обдарованої дитини.
3. Підготуйте виступ на батьківських зборах «Кожна дитина - з унікальним обдаруванням!»

Література

1. Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: Монографія. Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2005. 456 с.
2. Антонюк В. цілісна наукова картина світу як компонент STREAM-освіти дошкільників *Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції «Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі»* (м. Київ, 25–26 червня 2021 р.). К. : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021. С. 22-24.
3. Вауліна О. М., Бурилова Є. М. Закордонний досвід у роботі з обдарованими дітьми. *Початкове навчання та виховання*. 2015. №31-32. С. 36-39.
4. Марінушкіна О.Є., Г.В.Шубіна. Родина та обдарована дитина. Х.: Вид. група "Основа", 2008. 191с.
5. Марчук О. О., Шичула Р.Р., Дащук Л.С. Використання дистанційних технологій навчання у процесі вивчення специфіки виховання інтелектуально обдарованої дитини у Волинській губернії. *Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26–27 червня 2020 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України*. Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2020. С. 39-40.
6. Обдаровані діти – скарб нації: матеріали II Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (м. Київ, 18–22 серпня 2021 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. 574 с.

Тести для самоконтролю

з курсу «Теорія і методика навчання, виховання та розвиток обдарованих дітей»

1. Дорослі завжди повинні пам'ятати слова американського психолога «Творчість дитини стимулюють психологічна безпека, безоцінне прийняття її особистості, атмосфера відкритості, надання їй права на свободу і самостійність»:
  - А) Дейла Карнегі
  - Б) Наталі Роджерс
  - В) Джека Леснера
2. Парціальна програма формування культури інженерного мислення у дошкільників називається «STREAM-освіта або...»
  - А) Стежинки у Всесвіт
  - Б) Подорож до мрій
  - В) Кроки до зірок
3. Альтернативну програму формування культури інженерного мислення в дошкільників «STREAM-освіта» було створено у:
  - А) 2018 році
  - Б) 2000 р.
  - В) 1985 р.
4. Альтернативну програму формування культури інженерного мислення в дошкільників «STREAM-освіта» було створено авторським колективом науковців під керівництвом:
  - а) А. Богуш
  - б) К. Крутій
  - в) І. Бега
5. Людська діяльність, у процесі якої особистість, задовольняючи потреби в реалізації своїх здібностей, створює нові знання, об'єкти, схеми поведінки, робить власні «відкриття» - це:
  - А) інтелект
  - Б) споглядання світу
  - В) творчість
6. Рівень творчої обдарованості, здатності до творчості, що складає досить стійку характеристику особистості– це:
  - а) креативність
  - б) інтелект
  - в) задатки
7. Одним із перших педагогів, хто глибоко вивчав проблеми здібних і обдарованих дітей, був видатний німецький педагог Ф. Дістервег, який відстоював принцип:
  - А) природовідповідності виховання
  - Б) розумового виховання
  - В) виховання красою і мистецтвом
8. Дослідник, який висунув власну гіпотезу обдарованості: «Ключ до розуміння раннього розквіту інтелекту в тому, що в таких дітей, унаслідок

дуже швидкого темпу розвитку, відбувається зближення та суміщення в часі вікової чутливості, властивостей вікової обдарованості, які йдуть із різних періодів дитинства. І це, судячи з усього, певний час призводить до посилення передумов розвитку інтелекту» - це:

- А) К. Юнг
- Б) Ф. Ніцше
- В) М. Лейтес

9. Обдарованість – це поняття, під яким розуміють високий рівень задатків, схильностей і воно характерне для науки:

- А) загальної психології
- Б) анатомії
- В) педагогіки

10. Обдарованість походить від слова:

- А) дар
- Б) рід
- В) талант

11. Щоб дитина росла здоровою, уже в перший день купання давні українці використовували:

- А) материнське молоко
- Б) землю
- В) свячену воду.

12. На Україні побутував звичай, за яким баба-повитуха відтинала дівчинці пуповину до **гребеня**, щоб уміла добре прясти, а хлопчику – до **сокири**, щоб був добрим майстром

13. З'єднайте види обдарованості:

- *художня обдарованість*
- *творча обдарованість*
- *соціальна обдарованість*

1. Проявляється у галузях авторської майстерності, літератури, музики, мистецтва, скульптури, техніки тощо.

2. У дитячому віці людина здібніша до творчості, ніж у зрілому. На дитину не впливають стереотипи. Вона вільна у своїх творчих виявах, творить тому, що їй подобається сам процес творчості. Ця діяльність приносить дітям радість відкриття.

3. Це виняткова здатність вибудовувати довготривалі конструктивні взаємовідносини з іншими людьми. У спілкуванні з однолітками обдарована дитина майже завжди бере на себе роль керівника та організатора колективу.

14. З'єднайте види обдарованості:

- *рухова (психомоторна) обдарованість.*
- *духовна обдарованість*
- *практична обдарованість*

1. Спрямована на спортивні здібності.

2. Проявляється в тому, що люди, які з великим успіхом користуються інтелектом в повсякденному житті, можуть вирішувати побутові питання, дітям властиве логічне мислення і кмітливість.

3. Пов'язана з моральними якостями, альтруїзмом.

15. Інтегрований підхід до освіти, який передбачає формування уявлень та вмінь дітей у галузях природничих наук, технологій, читання та письма, інженерії, мистецтва, математики; акцентує увагу на вивченні точних наук, виховує культуру інженерного мислення - це:

А) STREAM-освіта

Б) STEM - освіта

В) STEP - освіта

СИСТЕМА ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ

1. Які малюнки ви би запропонували намалювати дітка, які би відображали їх обдарованість?
2. Уявіть, що ви маєте можливість організувати дитячий центр. Які би відділення ви в ньому відкрили? Опишіть матеріально-технічну базу вашого закладу.
3. Деякі батьки скаржаться, що їх дитина не має особливих обдарувань. Що би ви їм порадили під час індивідуальної бесіди з ними?
4. Намалюйте плакат «Таланти нашого ЗДО».
5. Розробіть сценарій свята «Таланти нашої групи». Залучіть дітей та їх батьків до його проведення.
6. Напишіть продовження казки «Будь працьовитим!»: *У невеличкому лісовому містечку жив маленький Соловейко, який любив хизуватися своїм талантом співака. Одного разу в гості до його оселі завітали його друзі Їжачок, Зайчик та Дятел, які вважали, що не мають ніяких талантів...*
7. Які завдання ви можете запропонувати батькам під час їх роботи в групах на батьківських зборах на тему «Розвиваймо таланти дітей».

ОЦІНЮВАННЯ ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Загальна політика	Здобувач освіти зобов'язаний відвідувати всі заняття згідно розкладу, не спізнюватися. Дотримуватися етики поведінки. Працювати з навчальною літературою, з літературою на електронних носіях і в Інтернеті. При пропуску лекційних занять проводиться усна співбесіда за темою. Відпрацьовувати практичні заняття. Виконати індивідуальне завдання.
Політика щодо дедлайнів та перекладання	Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку.
Політика щодо академічної доброчесності	Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 20%. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування.

Розподіл балів за виконання завдань для самостійної роботи

№	Тема (кількість годин)	Завдання	Кількість балів
1	Тема 1. Феномен обдарованості дитини в сучасній психолого-педагогічній літературі.	Виконання завдань самостійної роботи 1	6
2	Тема 2. Виховання обдарованої дитини на традиціях народної педагогіки.	Виконання завдань самостійної роботи 2	6
3	Тема 3. Психолого-педагогічні аспекти роботи з обдарованими дітьми дошкільного віку.	Виконання завдань самостійної роботи 3	6
4	Тема 4. Зміст, форми та методи навчання обдарованих дітей у дошкільному закладі освіти.	Виконання завдань самостійної роботи 4	6
5	Тема 5. Співпраця батьків, вихователів та соціальних інституцій щодо розвитку обдарованості дітей.	Виконання завдань самостійної роботи 5	6
	Разом		40 балів

Самостійна робота в загальному оцінюванні курсу:

Види оцінювання	Бали
Аудиторна робота	20
Самостійна робота	40
<i>Підсумковий тест (залік)</i>	40
Загальна кількість балів	100

Розподіл балів для оцінювання успішності студентів

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література до курсу

«Теорія і методика навчання, виховання та розвиток обдарованих дітей»

1. Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: Монографія. Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2005. 456 с.
2. Антонюк В. цілісна наукова картина світу як компонент STREAM-освіти дошкільників *Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції «Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі»* (м. Київ, 25–26 червня 2021 р.). К. : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021. С. 22-24.
3. Балабанникова О. Є. Ранній розвиток дитина за допомогою музично-театралізованої діяльності. *Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції «Одаровані діти - скарб нації»* (18–19 серпня 2021 року, Київ). К., 2021. С. 33-36.
4. Вауліна О. М., Бурилова Є. М. Закордонний досвід у роботі з обдарованими дітьми. *Початкове навчання та виховання*. 2015. №31-32. С. 36-39.
5. Вінник Н. Психолого-педагогічні підходи до особистісного розвитку інтелектуально обдарованих старшокласників: методичні рекомендації. К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. 26 с.
6. Гнізділовська О. Досвід організації дошкільної освіти в Фінляндії *Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції «Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі»* (м. Київ, 25–26 червня 2021 р.). К. : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021. С. 44-47.
7. **Головінський І.** Педагогічна психологія: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. К.: Аконт, 2003. 288 с.
8. Гриньова В. М. Обдарованість: суть, види, принципи. *Педагогіка та психологія : зб. наук. пр.* 2010. Вип. 38. С. 4-13.
9. Золотухіна Н. П. Пошук обдарованих дітей та розвиток їхніх здібностей. *Обдарована дитина*. 2014. № 10. С. 7-11.
10. Зоріна О. Виявлення й розвиток обдарованих дітей. *Директор школи*. 2014. № 2. С. 51-57.
11. Кишінько Л. Робота з обдарованими дітьми. Психолого-педагогічні особливості *Директор школи*. 2014. №20. С. 11-22.
12. Костю С. Й. Робота з обдарованими дітьми: навчально-методичний посібник для студентів денної/заочної форми навчання напряму підготовки «Практична психологія». Мукачево : МДУ, 2017. - 81 с.
13. Кочерга О. Психофізіологія творчості дітей. К.: Шк. світ, 2011. 128 с.
14. Кунгурцева Л. Психологічна допомога обдарованим дітям в умовах школи-інтернату: монографія. К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. 242 с.
15. Лазарович Н, Обдарованість у дошкільному віці: Навчально-методичний посібник. Берегово: 2009. 220 с.
16. Лучинкіна А. Психологічні особливості соціалізації обдарованих дітей у

- віртуальному просторі: монографія. К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. 252 с.
17. Макаренко С. Обдарованість як біопсихологічна ознака людини. *Вища освіта України*. 2011. № 4. С. 56-61.
18. Малик Н. Г. Обдарованість як феномен особистості *Шкільний світ*. 2012. № 6. с. 3-7 19.
19. Марінушкіна О. Є., Шубіна Г.В. Організація роботи з обдарованими дітьми в закладах освіти.: Х.: Вид.група «Основа»: «Тріада+», 2008. 144 с.
20. Марінушкіна О.Є., Г.В.Шубіна. Родина та обдарована дитина. Х.: Вид. група "Основа", 2008. 191с.
21. Марчук О. О., Шикуча Р. Р. Використання енциклопедій для розвитку інтелектуальної обдарованості дитини в інноваційному процесі інтеграції занять: *Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції «Одаровані діти - скарб нації»* (18–19 серпня 2021 року, Київ). К., 2021. С. 337-340.
22. Марчук О. О., Шикуча Р.Р., Дащук Л.С. Використання дистанційних технологій навчання у процесі вивчення специфіки виховання інтелектуально обдарованої дитини у Волинській губернії. *Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26–27 червня 2020 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України*. Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2020. С. 39-40.
23. Обдаровані діти – скарб нації: матеріали II Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (м. Київ, 18–22 серпня 2021 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. 574 с.
24. Тадеєв П. О. Теорія і практика навчання обдарованих школярів у США (20-ті роки ХХ-початок ХХІ ст.): Монографія. Рівне: ПП ДМ, 2011. 548 с.
25. Тадеєв П.О. Теорія і практика навчання обдарованих школярів: організаційний аспект: Навчальний посібник. Рівне: Тетіс, 2011. 240 с.
26. Тадеєв П.О. Обдарованість і творчість особистості: американський підхід.- Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2008. 240 с.
27. Туріщева Л. В. Особливості роботи з обдарованими дітьми. Х.: ВГ Основа, 2008. 122с.
28. Фіцула М. Педагогіка: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів освіти. К.: Академвидав, 2003. 528 с.
29. Ханзель Ж. І., Сидорська О. Я..Організація роботи з обдарованими дітьми в навчальних закладах. Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2013. 208 с.
30. Хуторской А.В. Развитие одаренности школьников: Методика продуктивного обучения: Пособие для учителя. М.: ВЛАДОС, 2000. 320 с.
31. Шаповалов Б. Психологічні особливості роботи з спортивно обдарованими дітьми: монографія. К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. 230 с.

Допоміжна.

32. Бевз Н. Обдаровані «олімпійці». Планування роботи. *Завуч*. 2015. № 15. С. 10-11 (вкладка).
33. Богоявленська Д. Б. Складність проблеми визначення обдарованості

- (Початок) // *Обдарована дитина*. 2014. № 9. С. 2-11.
34. Богоявленська Д. Б. Складність проблеми визначення обдарованості (Закінчення) // *Обдарована дитина*. 2014. № 10. С. 2-7.
35. Бочарова О. А. Обдаровані діти в Польщі: соціально-педагогічна підтримка : [монографія]. Горлівка : ГДПШМ, 2012. 479 с.
36. Виявлення та підтримка обдарованих дітей. Тренінг для педагогів. *Психолог*. 2014. № 9. С. 18-19.
37. Заячук О. Творчі здібності. Креативність. Обдарованість. *Шкільний психолог. Усе для роботи*. 2015. № 4. С. 28-32.
38. Марчук О. О Тенденції навчання та виховання молоді в сучасних культурно-освітніх установах. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*: зб. наук. праць. Рівне, 2018. Вип. 2 (20). С. 90–95.
39. Марчук О. О. Навчання й виховання дітей і молоді в освітньо-культурних установах Волинської губернії та Волинського воєводства: [моногр.]. Рівне: Видавець О. Зень, 2019. 327 с.
40. Мітлощ А. Психологічні особливості лідерської обдарованості: Концепції, діагностика, тренінги: монографія. К.: Інститут обдарованої дитини, 2014 . 290 с.
41. Мотилько, Т. Л. Психолого-педагогічний супровід обдарованих дітей
42. Навчання і виховання обдарованої дитини : теорія та практика: *Збірник наукових праць*. Випуск 13. К.: Інститут обдарованої дитини, 2014, 158 с.
43. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. К. : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
44. Пагута Т. Lego-конструктор як засіб формування логіко-математичних компетентностей дошкільників. *Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції «Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі»* (м. Київ, 25–26 червня 2021 р.). К. : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021. С. 111-114.
45. Поліхун Н. Дистанційна підтримка дослідницької діяльності учнів: методичні рекомендації. К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. 87 с.
46. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Підручник для студ. вищ. навч. закладів. К.: Академвидав, 2006. 456 с.
47. Поради батькам, які хочуть розвивати здібності своїх дітей // *Школа*. 2015. № 4. С. 18-22. 24. Руденко Л. С., Венгловська О. А. Психолого-педагогічні основи роботи з обдарованими дітьми. Робоча програма навчальної дисципліни. К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. 34 с.
48. Постова К. Психологічні умови розвитку дослідницьких здібностей обдарованих учнів: монографія. К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. 96 с.
49. Проценко О. Розвиток здібностей та обдарувань у дошкільників. К.: Шк. світ, 2011. 128 с.
50. Решетникова І. Підвищення якості освіти обдарованих учнів засобами моніторингу. *Завуч*. 2014. № 15. С. 30-40.

51. Рибалка В. Психологія та педагогіка праці особистості: від обдарованості дитини до майстерності дорослого: посібник. К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. 220 с.
52. Сташко К. Обдарована дитина. Психолого- педагогічний супровід. К.: Шк. світ, 2013. 104 с.
53. Тарадайник В. Використання інформаційно-соціального середовища розвитку обдарованої дитини: посібник. К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. 68 с.
54. Яхнова О. Розвиток соціальних здібностей обдарованих учнів. *Сучасна школа України*. 2015. № 2. С. 49-55.

Електронні ресурси

55. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovooho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
56. Енциклопедія освіти. URL: <http://www.e-catalog.name/x/x/x?LNG>.
57. Інноваційні технології навчання обдарованої молоді : матеріали ІХ-ї Міжнародної науково-практичної конференції, 7–8 грудня 2017 року, м. Київ. К. : Інститут обдарованої дитини, 2017. 390 с. URL: http://man.gov.ua/upload/news/2017/11_12/Zbirnyk%20konferentsiyi%206-7%20hrudnya.pdf.
58. Обдаровані діти в дитячому садку URL: http://obdarovaniditu.blogspot.com/p/blog-page_447.html.
59. Обдаровані діти. Форми, методи, робота з обдарованими дітьми URL: <http://novosvit.pp.ua/fenomen-osobystisnoji-obdarovanosti/>
60. Програма «Обдарована дитина» на 2021-2025 рр. URL: <https://tetiivmiskrada.gov.ua/dokumenty/programi-miskoyi-radi/programa-obdarovana-dytyna-2021-2025>.
61. Програми розвитку дітей дошкільного віку URL : <https://osvita.city/osvita/doskilna-osvita/programi-rozvitku-ditej-doskilnogo-viku>.
62. Проценко І. І., Сіпко Ю. О. психолого-педагогічні аспекти роботи з обдарованими дітьми дошкільного віку. URL: https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/9111/1/Protsenko_Sipko_Psykholoho.pdf
63. Ревков О. В., Лукашева А. О., П'янкova О. Н. Особливості роботи з обдарованими дітьми в позашкільному навчальному закладі. Збірник «Грані науково-технічної творчості Запорізької області». Запоріжжя, 2017. 45 с. URL: http://www.grani.in.ua/wp-content/uploads/2018/10/visnik1_2017.pdf.
64. Робота з обдарованими дітьми URL: http://pryluky-dnz19.cn.sch.in.ua/metodichna_vitaljnya/obdarovani_diti/
65. Сутність поняття "обдарованість" та її характерні риси URL: <http://vokrda.kuprda.gov.ua/info/page/2154>.
66. Турченко І. О. Підтримка обдарованих дошкільників - стратегія розвитку творчого потенціалу дітей URL: <http://leleka.rv.ua/index.php?m=content&d=view&cid=470>.